

**UNIVERZA V LJUBLJANI
FAKULTETA ZA DRUŽBENE VEDE**

Urška Železnik

**OBLIKOVANJE NOVE POLITIČNE KULTURE V SLOVENIJI IN
NA HRVAŠKEM PO NJUNI OSAMOSVOJITVI DO LETA 2000**

Diplomsko delo

Ljubljana, 2008

**UNIVERZA V LJUBLJANI
FAKULTETA ZA DRUŽBENE VEDE**

Urška Železnik

Mentor: red. prof. dr. Janko Prunk

**OBLIKOVANJE NOVE POLITIČNE KULTURE V SLOVENIJI IN
NA HRVAŠKEM PO NJUNI OSAMOSVOJITVI DO LETA 2000**

Diplomsko delo

Ljubljana, 2008

ZAHVALA

*Zahvaljujem se mentorju red. prof. dr.
Janku Prunku za vso pomoč, nasvete
in ideje pri pisanju diplomskega dela.*

*Za vso podporo, pomoč in
potrpežljivost bi se rada zahvalila
svojim staršem, Vlasti in Albinu.
Hvala, ker sta mi omogočila doživeti
nepozabna študijska leta. Hvala
Urošu, za vse.*

*Hvala Martinu za razumevanje in
navdih.*

Diplomsko delo posvečam očetu Albinu Železniku.

OBLIKOVANJE NOVE POLITIČNE KULTURE V SLOVENIJI IN NA HRVAŠKEM PO NJUNI OSAMOSVOJITVI DO LETA 2000

V diplomskem delu sem primerjala dve mladi državi, Slovenijo in Hrvaško, ki sta se od skupne države Socialistične federativne republike Jugoslavije ločili junija 1991. Obremenjeni s starim socialističnim, enostrankarskim in nedemokratskim sistemom sta bili odločeni začeti samostojnost kot demokratični državi. Zanimalo me je, kako se je oblikovala njuna nova politična kultura po njuni osamosvojitvi do leta 2000 z vidika obdobja osamosvojitve, političnega sistema (ustava, strankarski sistem, volilni sistem, predstavniško telo, predsednik države, vlada, pravosodni sistem, lokalna samouprava in regionalna politika), odnosa do lastninjenja, nacionalnega vprašanja, vprašanja demokracije in vloge prevladujoče Cerkve v obeh državah, Rimskokatoliške cerkve. Cilj diplomske naloge je tako osvetliti in podrobneje razdelati dogajanje v Sloveniji in na Hrvaškem po njuni ločitvi od Jugoslavije. Naloga temelji na primerjavi dogajanja (sosledja dogodkov) v omenjenih državah. S pomočjo primerjalnozgodovinske analize sem prišla do ugotovitev, ki nudijo odgovore na vprašanja, zakaj in kako se je oblikovala nova politična kultura v obeh državah.

Ključne besede: politična kultura, osamosvojitve, politični sistem, demokracija

FORMATION OF NEW POLITICAL CULTURE IN SLOVENIA AND CROATIA AFTER THEIR INDEPENDENCE UNTIL 2000

In this final thesis I compared two young countries, Slovenia and Croatia that attained independence from the Social Federative Republic of Yugoslavia. Burdened with the old socialist, one party and non-democratic system both countries became independent as democratic countries in June of 1991. The comparison of these countries is the result of my great interest in the development of a new political culture in the period from 1991–2000 from the following perspectives: becoming independent, the political system (constitution, party system, electoral system, representative body, president of state, government, jurisdiction, local self-government and regional policy), denationalisation, national question, democracy question and the role of the predominating Church in both countries, the Rimocatholic Church. The aim of my thesis is therefore to enlighten and explain in greater detail the events that took place in both countries after 1991. With the help of the methods of historical comparison and analysis I came to the conclusions that provide answers to the questions why and how the new political culture in both countries was formed.

Key words: political culture, independence, political system, democracy

KAZALO

SEZNAM KRATIC	7
1 UVOD	9
1.1 Metodološki okvir naloge.....	10
1.1.1 Pomen in cilj naloge	10
1.1.2 Raziskovalno vprašanje	10
1.1.3 Struktura naloge.....	10
1.1.4 Raziskovalne metode naloge	11
1.2 Opredelitev temeljnih pojmov.....	12
1.3 Splošne značilnosti držav	14
1.3.1 Slovenija	14
1.3.2 Hrvaška.....	15
2 OBDOBJE OSAMOSVOJITVE	16
2.1 Jugoslovanska kriza	16
2.2 Obdobje osamosvojitve Slovenije.....	17
2.2.1 Nastanek demokratične opozicije.....	17
2.2.2 Osamosvojitve Slovenije	18
2.2.3 Osamosvojitvena vojna in mednarodno priznanje.....	19
2.3 Obdobje osamosvojitve Hrvaške.....	20
2.3.1 Nastanek demokratične opozicije.....	20
2.3.2 Osamosvojitve Hrvaške	22
2.3.3 Osamosvojitvena vojna in mednarodno priznanje.....	23
3 POLITIČNI SISTEM REPUBLIKE SLOVENIJE	26
3.1 Splošno družbeno stanje	26
3.2 Klasifikacija političnega sistema	28
3.2.1 Ustava	28
3.2.2 Strankarski sistem.....	30
3.2.3 Volilni sistem.....	32
3.2.3.1 <i>Volitve predsednika države.....</i>	<i>32</i>
3.2.3.2 <i>Volitve v državni svet.....</i>	<i>33</i>
3.2.3.3 <i>Volitve v državni zbor .....</i>	<i>33</i>
3.2.3.4 <i>Lokalne volitve.....</i>	<i>35</i>
3.2.4 Predsednik države.....	36
3.2.5 Predstavniško telo.....	37
3.2.5.1 <i>Državni svet .....</i>	<i>37</i>
3.2.5.2 <i>Državni zbor .....</i>	<i>38</i>
3.2.6 Vlada.....	40
3.2.7 Pravosodni sistem.....	41
3.2.8 Lokalna samouprava in regionalna politika.....	42

4	POLITIČNI SISTEM REPUBLIKE HRVAŠKE	43
4.1	Splošno družbeno stanje	43
4.2	Klasifikacija političnega sistema	46
4.2.1	Ustava	46
4.2.2	Strankarski sistem.....	47
4.2.3	Volilni sistem.....	49
4.2.3.1	<i>Volitve predsednika države.....</i>	<i>49</i>
4.2.3.2	<i>Parlamentarne volitve .....</i>	<i>49</i>
4.2.3.3	<i>Lokalne volitve.....</i>	<i>52</i>
4.2.4	Predsednik države.....	52
4.2.5	Predstavniško telo.....	53
4.2.5.1	<i>Predstavniški dom .....</i>	<i>53</i>
4.2.5.2	<i>Dom regij.....</i>	<i>54</i>
4.2.6	Vlada.....	55
4.2.7	Pravosodni sistem.....	56
4.2.8	Lokalna samouprava in regionalna politika.....	57
4.3	Primerjava političnih sistemov Republike Slovenije in Hrvaške.....	58
5	VPRAŠANJE DEMOKRACIJE	60
6	NACIONALNO VPRAŠANJE.....	62
7	ODNOS DO LASTNINJENJA.....	64
8	RIMSKOKATOLIŠKA CERKEV	66
9	SKLEP	68
10	SEZNAM LITERATURE.....	71

SEZNAM KRATIC

ASH	Akcija socialdemokrata Hrvatske (Socialdemokratska stranka akcije)
CK ZKJ	Centralni komite Zveze komunistov Jugoslavije
CK ZKS	Centralni komite Zveze komunistov Slovenije
DEMOS	Demokratska opozicija Slovenije
DESUS	Demokratska stranka upokojencev Slovenije
Država SHS	Država Slovencev, Hrvatov in Srbov
DS	Demokratska stranka Slovenije
FLRJ	Federativna ljudska republika Jugoslavija
HDZ	Hrvatska demokratska zajednica (Hrvaška demokratska skupnost)
HND	Hrvatski nezavisni demokrati (Hrvaški neodvisni demokrati)
HNS	Hrvatska narodna stranka (Hrvaška narodna stranka)
HSLŠ	Hrvatska socijalno-liberalna stranka (Hrvaška socialno-liberalna stranka)
HSP	Hrvatska stranka prava (Hrvaška stranka prava)
HSS	Hrvatska seljačka stranka (Hrvaška kmečka stranka)
IDS	Istarski demokratski sabor (Istrski demokratski zbor)
JLA	Jugoslovanska ljudska armada
KNS	Koalicija narodnog sporazuma (Koalicija narodnega sporazuma)
Kraljevina SHS	Kraljevina Srbov, Hrvatov in Slovencev
LDS	Liberalna demokratska stranka/Liberalna demokracija Slovenije
RKC	Rimskokatoliška cerkev
SDP	Socialdemokratska partija Hrvatske (Socialdemokratska stranka Hrvaške)

SDS	Socialdemokratska stranka
SDSS	Socialdemokratska stranka Slovenije
SDZ	Slovenska demokratska zveza
SFRJ	Socialistična federativna republika Jugoslavija
SKD	Slovenski krščanski demokrati
SKZ	Slovenska kmečka zveza
SLS	Slovenska ljudska stranka
SMS	Stranka mladih Slovenije
SNS	Slovenska nacionalna stranka
SZDL	Socialistična zveza delovnega ljudstva
ZKH	Zveza komunistov Hrvaške
ZKJ	Zveza komunistov Jugoslavije
ZKS	Zveza komunistov Slovenije
ZLSD	Združena lista socialnih demokratov

1 UVOD

Proučevanje politične kulture neke države je bistvenega pomena za tiste, ki poskušamo razumeti njeno naravo; kakšna je njena zgodovina, katere ključne osebnosti jo ustvarjajo prepoznavno v svetu, katere najpomembnejše odločitve so jo zaznamovale, kakšen politični sistem ima in kateri politiki so ga oblikovali ter drugi vplivi na njen razvoj in obstoj.

V diplomski nalogi sem primerjala oblikovanje nove politične kulture dveh mladih držav, ki sta na svetovnem zemljevidu označeni komaj 17 let. Slovenija in Hrvaška, ki sta si od leta 1918 dalje delili skupno usodo v Državi SHS (Država Slovencev, Hrvatov in Srbov) in kasneje v Kraljevini SHS (Kraljevina Srbov, Hrvatov in Slovencev), Kraljevini Jugoslaviji, FLRJ (Federativna ljudska republika Jugoslavija) in SFRJ (Socialistična federativna republika Jugoslavija), sta ob koncu tisočletja začutili, da je za njun nadaljnji razvoj najboljša osamosvojitve. Ti državi sta tako leta 1991 obrnili nov list v svoji zgodovini in tako začeli ustvarjati tudi povsem novo politično kulturo.

Nemogoče je v eno diplomsko delo zajeti vse poglede politične kulture neke države. Že zato, ker imajo avtorji, ki so pisali o politični kulturi, različne poglede na to, kaj vse naj bi ta široki pojem zajemal. Tako sem se odločila, da bom pod drobnogled vzela primerjavo z vidika obdobja osamosvojitve, političnega sistema (sprejem nove ustave, volilnega sistema, strankarskega sistema, predsednika države, predstavniškega telesa, vlad, sodstva ter lokalne samouprave in regionalne politike), vprašanje demokracije, nacionalno vprašanje, odnos do lastninjenja in pa vlogo prevladujoče Cerkve v obeh državah, RKC (Rimskokatoliška cerkev).

Časovno sem se omejila na obdobje od osamosvojitve pa do leta 2000. Politična kultura ni pojav, ki bi se oblikoval čez noč. Eno desetletje pa je že lahko zadostno obdobje, iz katerega se da sklepati, kako se je razvila neka politična kultura.

Želela sem se torej osredotočiti na obdobje najzgodnejših let nastajanja in oblikovanja nove politične kulture v Sloveniji in na Hrvaškem, ki lahko da tudi marsikateri odgovor na to, zakaj so se nekatere stvari kasneje spremenile.

1.1 Metodološki okvir naloge

1.1.1 Pomen in cilj naloge

Slovenija in Hrvaška sta bili ob vstopu v skupno državo prepričani, da bosta tako lahko najbolj obvarovali svojo identiteto. Skozi 20. stoletje sta vztrajali v Državi SHS, Kraljevini SHS, Kraljevini Jugoslaviji, FLRJ in SFRJ. Ob koncu stoletja pa sta ugotovili, da je za obvarovanje njunih interesov najbolje, da se osamosvojita. Predmet proučevanja moje naloge sta obe državi, ki sta po osamosvojitvi nadaljevali vsaka svojo pot.

Cilj diplomske naloge je osvetliti in podrobneje razdelati dogajanje v Sloveniji in na Hrvaškem po njuni ločitvi od Jugoslavije leta 1991 pa vse do leta 2000. Naloga temelji na primerjavi dogajanja (sosledja dogodkov) v omenjenih državah.

1.1.2 Raziskovalno vprašanje

V diplomski nalogi me bo zanimalo, kako se je oblikovala nova politična kultura v Sloveniji in na Hrvaškem po njuni osamosvojitvi do leta 2000 z vidika obdobja osamosvojitve, političnega sistema (ustava, strankarski sistem, volilni sistem, predstavniško telo, predsednik države, vlada, pravosodni sistem, lokalna samouprava in regionalna politika), vprašanja demokracije, nacionalnega vprašanja, odnosa do lastninjenja in vloge RKC.

1.1.3 Struktura naloge

Diplomsko delo je razdeljeno na deset poglavij.

V prvem poglavju je uvod, ki mu sledi metodološki del, kjer je razložen pomen in cilj naloge, raziskovalno vprašanje, struktura naloge ter raziskovalne metode. Opredeljeni so temeljni pojmi in splošne značilnosti držav.

Osvetlitev obdobja osamosvajanja sledi v drugem poglavju: jugoslovanska kriza, nastanek demokratične opozicije, osamosvojitve Slovenije in Hrvaške ter osamosvojitvena vojna in mednarodno priznanje obeh držav.

V tretjem in četrtem poglavju sta razdelana politična sistema Republike Slovenije in Hrvaške: splošno družbeno stanje, klasifikacija političnega sistema, ustava, strankarski sistem, volilni sistem, predsednik države, predstavniško telo, vlada, pravosodni sistem ter lokalna samouprava in regionalna politika. Sledi primerjava obeh političnih sistemov.

Peto poglavje govori o vprašanju demokracije v obeh državah, pri čemer sem si pomagala predvsem s študijo Komparativni vidik ustavnih izbir in proces konsolidacije demokracije v postjugoslovanskem prostoru avtorja Damjana Lajha.

Šesto poglavje govori o nacionalnem vprašanju obeh držav. Predvsem Hrvaška je zaradi etnično mešanega prebivalstva doživela veliko notranjih nacionalnih bojev.

V naslednjem poglavju je predstavljen odnos do lastninjenja v obeh državah. Konec socialističnega sistema in prehod v tržno gospodarstvo je narekoval tudi umik države iz gospodarstva in prodajo družbene lastnine.

Pomembno vlogo pri nastajanju in uveljavljanju dveh novih držav je imela tudi RKC, ki sem jo umestila v osmo poglavje. RKC je v obeh državah prevladujoča Cerkev in ima velik vpliv na okolje predvsem pri vprašanjih, ki zadevajo moralo.

V sklepu, ki je strnjen v devetem poglavju, so podane sklepne ugotovitve in odgovori na raziskovalno vprašanje.

Iz desetega poglavja pa je razvidno, od kod sem črpala vire in literaturo pri pisanju diplomskega dela.

1.1.4 Raziskovalne metode naloge

Pri izdelavi diplomske naloge si bom pomagala z naslednjimi metodami družboslovnega raziskovanja:

- metodo zbiranja primarnih in sekundarnih virov, ki predstavlja temeljni pogoj za uporabo nadaljnjih metod,
- metodo analize in interpretacije primarnih virov, s katero bom proučevala uradne dokumente (zakon, ustavo Republike Slovenije in ustavo Republike Hrvaške),
- metodo analize in interpretacije sekundarnih virov, na podlagi katere bom predelala in analizirala monografske publikacije, članke, internetne vire; ta metoda mi bo pomagala pri pridobivanju različnih podatkov in informacij,

- deskriptivno metodo, ki je pogoj za primerjalno raziskovanje; s to metodo bom v nalogi opisovala pojme in potek dogodkov v Sloveniji in na Hrvaškem,
- primerjalno raziskovanje, s katerim bom iskala podobnosti in razlike med proučevanimi vidiki (obdobje osamosvojitve, politični sistem, vprašanje demokracije, nacionalno vprašanje, odnos do lastninjenja, vloga RKC v obeh državah),
- primerjalnozgodovinsko analizo, ki se osredotoča na primerjavo različnih procesov, pojavov ali problemov v zgodovini, ter
- metodo študije primerov, s katero bom proučevala različne vidike obeh držav, ki so vplivali na oblikovanje njune nove politične kulture.

1.2 Opredelitev temeljnih pojmov

Politična kultura

Politična kultura je zelo širok pojem, ki ga ne moremo enoznačno opredeliti. Bolj kot same definicije (politična kultura je ...) avtorji uporabljajo izraze politična kultura tvori, vsebuje, k politični kulturi sodi ...

Gre torej za različne vidike, ki jim avtorji dodeljujejo različne prioritete.

Sam pojem je razvil Gabriel A. Almond, ki ga je uvedel za potrebe primerjalne politologije (Lukšič 1992: 13).

- Politična; kar zadeva politiko, gre v ožjem pomenu besede za dejavnost države ali za postopke, procedure in ustanove, ki so z državo povezani, v širšem smislu pa je mišljena kot vsaka dejavnost v organizirani družbi in odnos med ljudmi ali družbenimi skupinami (Južnič 1989: 206).
- Kultura; gre za skupek simboličnih struktur, kakor so razporejene v določeni družbeni skupnosti, na podlagi vrednot, idej, verovanj, ideologij, interesov, kriterijev, presoj in stališč. Kultura je torej neko naučeno vedenje, predajano skozi generacije, ki se s pretokom časa tudi kumulira in spreminja (prav tam).

Po Almondu (Kolenc 1993: 101) politična kultura tvori vez med mikro in makro politiko. Koncept politične kulture nam omogoča, da ugotovimo značilnosti političnega obnašanja v političnem sistemu kot celoti, njegovih posameznih delih, znotraj posameznih grupacij oziroma subkultur, kot tudi na ključnih točkah, kjer nastaja politična iniciativa in odločanje.

Brown (Lukšič 1992: 21) opredeljuje politično kulturo kot »subjektivno percepcijo zgodovine in politike, temeljna prepričanja in vrednote, središča identifikacije in lojalnosti, politično vedenje in pričakovanja, ki so proizvod specifičnega zgodovinskega izkustva narodov in skupin«.

Po Richardu E. Dawsonu in Kennethu Prewitu (Južnič 1989: 208) sodijo k politični kulturi politične tradicije in ljudski junaki, duh javnih ustanov, politične strasti državljanov, cilji, ki jih oblikuje politična ideologija, formalna in neformalna pravila politične igre, pa tudi stereotipi, politični slog, politična razpoloženja ...

Ne nazadnje sodi v politično kulturo (nekateri jo prepoznajo tudi pod pojmi politična zavest, politična ideologija ali psihologija, koncept javnega mnenja in podobno) tudi vsaka predstava, ki jo imajo ljudje o politiki (prav tam: 207–208).

Po mnenju Lukšiča (1996: 94) v slovenski družbi (so)obstaja več političnih kultur, ki jih opredeljujejo katolicizem, socializem in liberalizem. Prvi prevladuje na podeželju, druga dva pa sta bolj prisotna v mestih. Korporativizem, ki zagovarja socialno, nacionalno, politično in občinsko ureditev, enotnost, solidarnost, pravičnost in enakost, je najmočnejši znotraj katolicizma in socializma, v primerjavi z evropskimi ekvivalenti pa prevladuje tudi v liberalizmu. Krager (1996: 117, 118) pa pri politični kulturi Hrvaške poudarja, da so v družbi prevladale konzervativne vrednote in avtoritativizem, zmanjšalo pa se je opredeljevanje »levo« in »desno«. Lahko rečemo, da imamo v postsocialističnih družbah opraviti s heterogeno politično kulturo, sestavljeno iz predsocijalističnih in socijalističnih, religioznih in sekularnih, avtoritarnih in libertarnih elementov (Tomšič 2002: 149).

Koncept politične kulture je močno vseobsežen, ko gre za odnos do politike in političnega, za politično vedenje vsake vrste in tudi za način sodelovanja v politiki (Južnič 1989: 207).

V najširšem pomenu besede je politična kultura celotno znanje o politiki in političnem, to so stališča do politike in v politiki, to je politična ideologija, to so politične razvedbe in razgledbe in politično vedenje v najširšem pomenu te besede (Sruk 1995: 246).

Politično kulturo lahko torej proučujemo z različnih vidikov. Menim, da so na oblikovanje nove politične kulture v Sloveniji in na Hrvaškem najbolj vplivali naslednji vidiki: obdobje osamosvojitve, politični sistem, vprašanje demokracije, nacionalno vprašanje, odnos do lastninjenja in vloga RKC. Zato bom s teh vidikov proučevala, kako se je oblikovala njuna politična kultura.

Država

Državo lahko razumemo v dveh pomenih, širšem in ožjem. Prvi zajema celotno družbeno skupnost na določenem ozemlju, ki jo ureja državna organizacija, le-ta pa je mišljena kot država v ožjem pomenu (Grad in Kaučič 1997:161).

Država v širšem pomenu je sestavljena iz treh temeljnih sestavin (prav tam):

- ozemlja; pomeni okvir in meje delovanja državne oblasti, ki mora biti učinkovita in izključna,
- prebivalstva; osebe (bodisi državljani države ali pa tujci), ki prebivajo na ozemlju neke države, so potrebne za njen obstoj in delovanje in
- državne organizacije; na prisilen način ureja življenje v državi oziroma izvaja državno oblast. Je najvišja sila v družbi, zato se šteje za suvereno oziroma vrhovno.

Države ločimo glede na njihovo obliko vladavine (monarhija ali republika), obliko državne ureditve (unitarne in federativne) in obliko državne oblasti (predsedniški, parlamentarni in skupščinski sistem) (prav tam: 162–164).

1.3 Splošne značilnosti držav

1.3.1 Slovenija

Površina: 20.273 km²

Glavno mesto: Ljubljana

Število prebivalcev: 2 milijona

Uradni jezik: slovenščina (na območju manjšin tudi italijanščina in madžarščina)

Himna države: Zdravljica (napisal Prešeren, upesnil Premrl)

Oblika vladavine: republika

Prevladujoča religija: rimskokatoliška

Denarna enota: evro

1.3.2 Hrvatska

Površina: 56.542 km²

Glavno mesto: Zagreb

Število prebivalcev: 4,7 milijona

Uradni jezik: hrvaščina

Himna države: Lijepa naša domovino (napisal Mihanović, upesnil Runjanin)

Oblika vladavine: republika

Prevladujoča religija: rimskokatoliška

Denarna enota: kuna

2 OBDOBJE OSAMOSVOJITVE

2.1 Jugoslovanska kriza

Gospodarsko stanje je bilo po Titovi smrti leta 1980 slabo. Država je bila v velikih dolgovih, pogovori s tujimi upniki pa vedno težji. Nastopilo je pomanjkanje nafte, zato je bila uvedena racionalizacija porabe goriva po sistemu par-nepar. V trgovinah je začelo zmanjkovati blaga za široko potrošnjo, ki je bilo vezano na uvoz, na primer kava, čokolada, detergenti. Ljudje so pričeli to blago kupovati v tujini, kar je odliv deviz še povečalo in krizo poglobljalo. Krizo so poskušali rešiti z ustanovitvijo Komisije za ekonomsko stabilizacijo (Kraigherjeva komisija), ki pa je bila neuspešna (Goldstein 2003: 351–353).

Na slabe odnose med republikami je vplivala tudi neenakomerna razvitost. Za primer, BDP je bil v Sloveniji 78 odstotkov in na Hrvaškem 28 odstotkov večji od jugoslovanskega povprečja, medtem ko je na Kosovu dosegal komaj 32 odstotkov jugoslovanskega povprečja (prav tam: 353). Sloveniji so iz Beograda in drugih republik očitali, da jih zaradi svoje gospodarske razvitosti in izvozne naravnosti izkorišča, saj kupuje pri njih poceni surovine, a izvažajo njim svoje drage industrijske izdelke (Prunk 1992: 409). Po drugi strani pa sta Slovenija in Hrvaška prispevali v skupni fond za nerazvite republike (BiH, Črna gora, Makedonija) in avtonomno pokrajino Kosovo kar 60 odstotkov sredstev (Goldstein 2003: 353).

Slabo gospodarsko stanje in nerešeni medrepubliški interesi so postopoma pripeljali do nevezdržnega stanja, ki ga nista uspeli rešiti ne vlada Milke Planinc in ne zadnja Markovičeva vlada. Jugoslavija je prišla na rob propada.

Končen razdor znotraj jugoslovanske federacije se je zgodil na začetku leta 1990 na 14. kongresu ZKJ (Zveza komunistov Jugoslavije). Sklican je bil z namenom najti rešitev iz globoke družbeno-politične krize. Ker so se morali sklepi sprejemati s konsenzom, Milošević ni uspel s predlogom centralizacije na ravni vse Jugoslavije z dominacijo Srbije. Hrvaški in slovenski komunisti so se pripravljali na večstrankarske volitve in že sprejeli koncept suverenosti republik in tržnega gospodarstva. Zaradi stalnega preglasovanja sta slovenska in hrvaška delegacija zapustili kongres in posledično je prišlo do razpada ZKJ. Tako je JLA (Jugoslovanska ljudska armada) postala dominanten vzvod oblasti v Jugoslaviji (Goldstein 2003: 375–376).

2.2 Obdobje osamosvojitve Slovenije

2.2.1 Nastanek demokratične opozicije

Na splošno nezadovoljstvo v SFRJ, ki se je vse bolj širilo v osemdesetih letih in sta ga povzročali predvsem politična centralizacija in gospodarska zaostalost, so prvi začeli opozarjati slovenski izobraženci, pa tudi gospodarstveniki in nekateri politiki. Prvi so svoje nestrinjanje z odnosi v državi opisali v svojih prispevkih, ki so bili objavljeni v znameniti 57. številki Nove revije spomladi 1987. France Bučar, Tine Hribar, Peter Jambrek, Jože Pučnik, Dimitrij Rupel in Ivan Urbančič so suverenost razumeli kot pogoj za to, da narod postane nacija, in vztrajali, da izvirna suverenost pripada narodom in ne federaciji. O sami odcepitvi Slovenije so še dvomili, rešitev slovenskega narodnega vprašanja so videli v samostojni slovenski državi, povezani v jugoslovansko konfederacijo (Prunk 2002a: 179–182).

Odgovor oblasti je bil odklonilen, v politično dogajanje se je vmešala tudi JLA. Glasilo Mladina je na to odgovorilo z nizom kritičnih člankov. Na zahtevo armadnega vodstva je slovenska Služba državne varnosti (SDV) 31. maja 1988 aretirala tri novinarje Mladine (Janeza Janšo, Francija Zavrla in Davida Tasića, op. a.) in podčastnika JLA (Ivana Borštnerja, op. a.) z obtožbo, da so nezakonito prišli do zaupnega vojaškega dokumenta. Vojaško sodišče jih je obsodilo na zaporne kazni, kar je v slovenski javnosti zanetilo hud odpor in privedlo do ustanovitve Odbora za varstvo človekovih pravic. Slednji je opozarjal na vprašanje slovenske suverenosti, pospešil pa je tudi nastajanje opozicijskih političnih strank, ki so sodelovale v razpravi o predlaganih spremembah jugoslovanske ustave in ocenjevale, da te resno ogrožajo položaj Socialistične republike Slovenije. Zahtevale so tudi večje upoštevanje suverenosti nacionalnih republik (prav tam: 182–184).

8. maja 1989 je opozicijska stran javnosti predstavila Majniško deklaracijo, ki je izrazila zahtevo po suvereni državi Sloveniji in njenem svobodnem odločanju o zunanjih povezavah. Opozicijski Zbor za ustavo je predlagal tudi spremembe slovenske ustave, ki naj bi zagotovile politični pluralizem, ekonomsko suverenost in pravico do samoodločbe. CK ZKJ (Centralni komite Zveze komunistov Jugoslavije) je vztrajal pri protiustavnosti predlaganih amandmajev, a je predsednik CK ZKS (Centralni komite Zveze komunistov Slovenije) Milan Kučan na seji CK ZKJ septembra 1989 v Beogradu

zavrnil vsakršno ravnanje slovenskih komunistov, ki bi bilo v nasprotju z interesi Slovencev. Oblast v Sloveniji kljub nasprotovanju zveznih oblasti, JLA, ZKJ in nekaterih republik ni klonila in je novembra 1989 uzakonila večstrankarski sistem (prav tam: 185–186).

Demos (Demokratska opozicija Slovenije), v katerega so se združile slovenske opozicijske stranke SDZ (Slovenska demokratska zveza), SDSS (Socialdemokratska stranka Slovenije), SKD (Slovenski krščanski demokrati), Liberalna stranka, Zeleni Slovenije in Slovenska kmečka zveza – Ljudska stranka, je na volitvah aprila 1990 s 54 odstotki prepričljivo premagal Stranko demokratične preнове, prejšnjo ZKS (Zvezo komunistov Slovenije), Socialistično stranko Slovenije, prejšnjo SZDL (Socialistično zvezo delovnega ljudstva) in LDS (Liberalna demokratska stranka), prejšnjo ZSMS (Zvezo socialistične mladine Slovenije). Vlado je sestavil predsednik SKD Lojze Peterle, za predsednika predsedstva Republike Slovenije pa je bil izvoljen Milan Kučan (prav tam: 186–187), ki mu gre nedvomno velika zasluga za demokratizacijo slovenskega političnega življenja in za uveljavitev slovenskega narodnega interesa nasproti Beogradu (Prunk 1990: 50). Po mnenju Beblerja (1990: 8) so bile prve volitve najbolj demokratične, kakovostne in poštene v celotni slovenski zgodovini.

Na prvem zasedanju slovenskega parlamenta je njegov predsednik France Bučar v uvodnem govoru izjavil, da je z zmago demokratičnih sil na demokratičnih volitvah v Sloveniji konec državljanske vojne, ki je trajala pol stoletja in da Slovenija postaja normalna demokratična družba. To je pokazalo, da je bil prehod iz enega družbeno-političnega sistema v drug narejen na miren, zakonit reformni način (Prunk 2000: 47).

2.2.2 Osamosvojitve Slovenije

Poleti 1990 so se v razpravah o položaju Slovenije v SFRJ stranke še strinjale s konfederacijo. Skupščina Republike Slovenije je z Deklaracijo o suverenosti Republike Slovenije zahtevala sprejem nove ustave. Z ustavnimi spremembami je 28. septembra 1990 razveljavila številne zvezne predpise v Sloveniji in prevzela odločanje o služenju vojaškega roka, Teritorialni obrambi Slovenije in njenem poveljniku. Slovenijo so zvezni organi in nekatere republike silili, naj te ukrepe in deklaracijo o suverenosti prekliče (Prunk 2002a: 188).

Vojaški svet JLA je maja 1990 ukazal poveljnikom teritorialne obrambe, naj vso opremo in orožje prenesejo v skladišča JLA. Zaradi občutka ogroženosti je Slovenija pod vodstvom Janeza Janše in Igorja Bavčarja z vednostjo predsednikov republike, skupščine in vlade začela ilegalno oblikovati in uriti tako imenovano Manevrsko strukturo narodne zaščite (prav tam: 188–189).

Slovenija je jeseni 1990 vsem republikam predlagala podpis konfederalne pogodbe, kar pa so vse, razen Hrvaške zavrnilo (prav tam: 189).

23. decembra 1990 je bil na Slovenskem izveden plebiscit, na katerem je 95 odstotkov volivcev (ob 93-odstotni udeležbi referendumu) glasovalo za samostojnost Slovenije. Skupščina Republike Slovenije je razglasila Izjavo o dobrih namenih in Deklaracijo o spoštovanju temeljnih konvencij Sveta Evrope ter hkrati pojasnjevala, da ni za odcepitev, temveč za sporazumno razdružitev. 25. junija 1991 je sprejela ustavni zakon o grbu in zastavi, Temeljno ustavno listino o samostojnosti in neodvisnosti Republike Slovenije, Deklaracijo o neodvisnosti in zakone o državljanstvu, tujcih, potnih listinah, zunanjih zadevah, carinski službi, deviznem poslovanju, Banki Slovenije in drugem. Neodvisnost Republike Slovenije je bila slovesno razglašena v Ljubljani 26. junija 1991 (prav tam: 189–190).

2.2.3 Osamosvojitvena vojna in mednarodno priznanje

Že naslednje jutro, 27. junija 1991 je JLA napadla Slovenijo. Predsedstvo Republike Slovenije je na svoji seji sprejelo vse predvidene ukrepe iz obrambnega načrta, tudi uporabo oboroženih sil. Začela se je slovenska osamosvojitvena vojna (Prunk 2002a: 207–208).

Dva dni kasneje se je v Zagrebu sestala delegacija Evropske skupnosti (J. Poos, H. van den Broek, G. de Michelis) s slovensko (Milan Kučan, Dimitrij Rupel), kjer so govorili o prekinitvi spopada. A tudi prihod predsednika jugoslovanske vlade Markovića naslednji dan v Ljubljani ni doprinesel k pomiritvi. Slovenska teritorialna obramba in policija sta blokirali JLA toliko časa, da je začela delovati mednarodna politika (prav tam: 209).

Na večerni seji 2. julija 1991 je Predsedstvo Republike Slovenije razglasilo enostransko prekinitve sovražnosti, kar se je izkazalo za odlično diplomatsko potezo pred Evropo. Naposled je morala premirje sprejeti tudi JLA. Deklaracija, ki je pomenila konec vojne,

je bila podpisana na Brionih med delegacijo Slovenije (Kučan, Peterle, Bučar, Drnovšek, Rupel), SFRJ in Evropske skupnosti. Slovenska politika je v tem pomembnem obdobju delovala enotno usklajeno, taktično dobro premišljeno in odločno. Postopoma je Slovenijo kot neodvisno državo priznalo vedno več držav (Evropska skupnost januarja 1992, ZDA aprila 1992), za polnopravno članico Organizacije združenih narodov pa je bila sprejeta 22. maja 1992 (prav tam: 209–210). »Slovenski narod je postal s svojo državo polnopravni enakopravni član svetovne družine narodov in tako udeležil samozavest in humanistično zamisel slovenskih preporoditeljev izpred 200 let« (Prunk 1992: 427).

2.3 Obdobje osamosvojitve Hrvaške

2.3.1 Nastanek demokratične opozicije

V osemdesetih letih se je ekonomska in politična kriza povečala, rasla je apatija, propadala je socialistična ideologija. ZKH (Zveza komunistov Hrvaške) je izgubljala ugled, celotni družbeni in državni sistem je počasi propadal. V takšnih okoliščinah so rasli konflikt interesov in vse pogostejše polemike med republikami, ki so vse manjkrat našle skupni jezik. Ravno nesposobnost reševanja problemov in poskušanje zanikanja le-teh je razlog njihovega izbruha v letih 1990–1991, ki so pripeljali do razpada Jugoslavije (Goldstein 2003: 350–361).

Hrvaška politična oblast, ki so jo poseblyali Dušan Dragosavec, Jure Bilić, Jakov Blažević in drugi, je razumela „boj proti nacionalizmu“ kot svojo najpomembnejšo dolžnost. Zato so vsako kritiko notranje politike razumeli kot napad na politični ustroj in posredovali s sodišči. Vlado Gotovac in Franjo Tuđman sta bila zaradi intervjuja švedski televiziji, v kateri sta opisala stanje na Hrvaškem, obsojena na dve leti zapora (prav tam: 361).

V hrvaškem političnem prostoru so v drugi polovici osemdesetih let delovali trije kolektivni politični akterji (Grdešić in drugi 1991: 28):

- institucionalni subjekti,
- iniciativa za meščansko pravo in
- nacionalna gibanja.

Delovali so tako na ravni formalne, institucionalne politike kot tudi na ravni neformalne, neinstitucionalne politike (prav tam).

Formalna politika se je oblikovala skozi dve fazi: obdobje od leta 1985 do 1989 in od leta 1989 do 1990. V prvem obdobju je prišlo do delitve na političnem polju in postopnega nastajanja opozicije. Konec leta 1989 je ZKH na svojem 11. kongresu sprejela sklep o svobodnih volitvah. To je bil končni pogoj za formalno preobrazbo političnega polja (prav tam).

Zgoraj napisanemu so predhodno sledili frakcijski boji v ZKH, kjer sta se oblikovali ortodoksna in pragmatična linija. Zaradi neuspehov na področju gospodarstva, šolstva, znanosti ... je postopoma prevladala pragmatična smer, ki pa ni imela izdelanega političnega programa, niti ga ni imela namena izdelati (prav tam: 29–30).

V takšnih okoliščinah so začele konec leta 1988 in na začetku leta 1989 nastajati iniciative za nastajanje opozicijskih društev in strank. Te so se že na samem začetku soočile z dvema osrednjima problemoma: vzpostavitev večstrankarske liberalne demokracije in reševanja nacionalnega problema (Goldstein 2003: 371).

Združenje za jugoslovansko demokrasko iniciativo (Udruženje za jugoslavensku demokrasko iniciativu – UJDI), ustanovljeno spomladi 1989, je zahtevalo demokrasko preobrazbo v celotni Jugoslaviji, saj bi s tem rešili tudi nacionalno vprašanje na Hrvaškem. Združenje je imelo podružnice tudi v drugih republikah, vendar se ni želelo registrirati kot stranka. Njeno članstvo je kasneje prešlo v glavnem v leve stranke (prav tam: 371).

HSLŠ (Hrvatska socijalno-liberalna stranka – Hrvatska socialno-liberalna stranka) je bila ustanovljena maja istega leta. Zavzemala se je za nastanek liberalno-demokraskega društva na Hrvaškem in celotni Jugoslaviji, v prepričanju, da bo tako najbolje izrazila interes Hrvaške (prav tam: 371).

Mesec kasneje ustanovljena HDZ (Hrvatska demokraska zajednica – Hrvatska demokraska skupnost) je kljub stalnemu omenjanju demokracije v svojih programskih dokumentih dala glavni poudarek na nacionalnem vprašanju (prav tam: 372).

Prve demokratične volitve na Hrvaškem so bile maja in junija 1990. Uporabili so dvokrožni večinski volilni sistem. HDZ je osvojila 42 odstotkov glasov in je v parlamentu zasedla 205 od 365 sedežev, torej 57,6 odstotka. Hrvaški komunisti so priznali rezultate volitev in zamenjava oblasti je bila izvršena mirno in brez pretresov (prav tam: 378).

2.3.2 Osamosvojitve Hrvaške

Že pred prvimi demokratičnimi volitvami in takoj po njih se je zaostрил dialog med uradnim Zagrebom in srbsko manjšino, ki je strnjeno naseljevala vzhodno Slavonijo in Liko z delom Dalmacije. V tem konfliktu sta srbsko manjšino politično in materialno podpirali Srbija in JLA.

Za konflikt med Srbijo in JLA ter Hrvaško sta obstajala dva razloga (Bilandžić in drugi 1991: 67):

- Hrvaška kot glavni krivec za neuresničeno »Veliko Srbijo« in razpad Jugoslavije ter
- hrvaški separatizem, ki je onemogočal vsem Srbom živeti v isti državi.

Konflikt med Srbijo in Hrvaško je tako pravzaprav predstavljal boj med dvema izvornopolitičnima (ang. politogenetic) idejama, srbsko etnično-teritorialno in hrvaško o svoji neodvisnosti (prav tam).

Za razliko od Slovenije je na Hrvaškem živel veliko Srbov, zato se Srbija z odcepitvijo Hrvaške nikakor ni mogla sprijazniti, saj bi pomenila zrušitev ideje o »Veliki Srbiji«. Ta naj bi obsegala vso območje nekdanje Jugoslavije, kjer živijo Srbi, ne glede na to, da so tam v manjšini in ne glede na to, da ozemlje nikoli ni pripadalo Srbiji (prav tam: 68).

Že takoj po demokratičnih volitvah je del srbske skupnosti odklonil kakršnokoli sodelovanje v okviru političnega življenja. Srbi so se povezali v absolutno večino v Liki in delu Dalmacije. Razorožili so policijske postaje, uničili hrvaški šolski sistem, blokirali komunikacije s severom in izsilili referendum, kjer je več kot 100 odstotkov volivcev glasovalo za avtonomno Kninsko krajino. To so začeli oblikovati v kulturno, politično, ideološko in teritorialno jedro. Moč jim je politično, finančno in vojaško pomagala vzdrževati Srbija, ki je najprej uradno vpletenost zaničala in poudarjala, da gre za vojno med Hrvaško in srbskim narodom, živčim na Hrvaškem. V konflikt se je nato vmešala tudi JLA z namenom, da želi ločiti obe strani in narediti konec etničnim konfliktom, čeprav je dejansko pomagala Srbom pri širjenju na druga hrvaška ozemlja (prav tam: 68–70).

25. julija 1990 so bili sprejeti amandmaji k ustavi, črtali so besedo socialistična in sprejeli nov grb in zastavo (Goldstein 2003: 384).

Do aprila 1991 je potekalo šest neuspešnih srečanj predsednikov vseh jugoslovanskih republik in avtonomnih pokrajin, na katerih so poskušali rešiti jugoslovansko vprašanje (prav tam: 387).

Hrvaška je tako 19. aprila 1991 izpeljala referendum o neodvisnosti. 83 odstotkov volilnih upravičencev je z 92 odstotki podprlo osamosvojitve Hrvaške. Popolno suverenost in samostojnost pa je razglasila 25. junija 1991 (prav tam: 389, 392–393).

2.3.3 Osamosvojitvena vojna in mednarodno priznanje

Medtem ko je bila Slovenija napadena že drugi dan po razglasitvi neodvisnosti, so se bojne operacije na Hrvaškem pričele šele po umiku JLA iz Slovenije, avgusta 1991.

Do premirja, ki je nastopilo konec pomladi 1992, so srbski uporniki ob pomoči JLA zasedli vzhodno in osrednjo Slavonijo, Baranjo, Kordun, Liko, del Dalmacije in zaledje Dubrovnika. Geopolitična situacija je bila tako za Hrvaško kot srbsko stran neugodna.

Zaradi močne hrvaške manjšine v Bosni in Hercegovini se je mednacionalni spor prenesel tudi v to republiko. Po začetnem zavezništvu z Muslimani je zaradi nacionalnega nerazumevanja prišlo do spora in tako so se v Bosni in Hercegovini bojevali vsi proti vsem.

Srbom na Hrvaškem je bila ob posredovanju velesil ponujena precejšnja avtonomija v okviru Hrvaške, ki pa so jo odklonili (Goldstein 2003: 418).

Konec aprila 1995 je hrvaška vojska izvršila ofenzivo „Oluja“ (Nevihta) v kateri je v nekaj dneh osvobodila vsa zasedena ozemlja. Večina srbskega prebivalstva je v strahu pred maščevanjem ozemlja zapustila (prav tam: 419).

Hrvaško je tako kot Slovenijo postopoma priznalo vedno več držav.

Slovenska osamosvojitve je dozorela s spremembo miselnosti v vseh družbenih sferah. Prednjačili so slovenski literati in razumniki, ki so poudarjali liberalne vrednote, manjše nasprotovanje se je čutilo pri vladajoči ZKS in SZDL.

Leve stranke so se bolj zavzemale za avtonomijo Slovenije znotraj Jugoslavije, tržno gospodarstvo in čim manjše politične spremembe, kar so zagovarjale s pomisleki pred izgubo socialne države in jugoslovanskega trga, kar bi po njihovem mnenju privedlo do zloma ekonomije. Vendar so zavzeto nastopale proti srbskemu enopartijskemu hegemonizmu. Na drugi strani so se desno usmerjene stranke zavzemale za osamosvojitve Slovenije ter čim večje družbene in politične spremembe. Nerazumevanje do nujnih družbenih sprememb s strani zveznih oblasti je te razlike zminimaliziralo, zato je bilo poenotenje zadostno, da so začeli družbene spremembe dejansko izvajati. Zaradi strahu pred razslojevanjem in izgubo socialne države so ljudje spremembe zadržano podprli. Zato tudi zmaga Demosa na volitvah ni bila tako prepričljiva kot zmaga HDZ na Hrvaškem.

Zaradi zavednosti slovenskega naroda in slabe motivacije JLA je bil tudi vojaški del hitro in uspešno zaključen. Slovenija se je osamosvojila z malo žrtvami in relativno majhno škodo. Tudi uradno priznane manjšine v Sloveniji kot tudi druge etnične skupnosti so, razen dela srbske, napore osamosvajanja podprle.

Proti hrvaški osamosvojitvi je združeno nastopila skoraj vsa srbska manjšina, kar je leve stranke, ki niso podpirale politiko HDZ, postavilo v še težji položaj. Prav tako ne smemo nasprotovanja srbske manjšine politiki HDZ označiti enostransko, saj je ta s svojimi slabimi potezami po nepotrebnem izzvala srbsko nezaupanje, ki vleče svoje korenine še iz časa druge svetovne vojne (uvajanje leporečja, purizma v hrvaški jezik, ne vedno na zgodovinskih dejstvih prevrednotena zgodovina narodnoosvobodilnega boja, novo valuto so poimenovali isto kot v času Neodvisne države Hrvaške ...).

Hrvaške levo usmerjene stranke so zagovarjale podobne politične in družbene vrednote kot slovenske s poudarjenim protinacionalizmom, vendar so bile v splošnih družbenih razmerah, ki so takrat vladale, neuspešne. To se je potrdilo tudi z njihovim močnim porazom na volitvah.

Srbski upor je hrvaško družbo dodatno poenotil in politično radikaliziral, da je ta dodatno strnila vrste okoli predsednika Tuđmana. Slednjega je hrvaško ljudstvo prepoznalo kot pravega voditelja naroda Titovega kova. Tuđman je s svojimi širokimi pooblastili skoraj osebno vodil državo. Prav tako ga lahko upravičeno smatramo za

sokrivega, da se je krvava hrvaška, sicer osvobodilna vojna prenesla tudi v BiH. Hrvaška je iz zmagovite vojne izšla z veliko žrtvami, močno poškodovano infrastrukturo in denarno zadolžena.

Eden ključnih dejavnikov za razpad Jugoslavije je bil poleg ekonomskih tudi upor proti srbskemu hegemonizmu. Ne smemo pozabiti, da je Srbska akademija znanosti in umetnosti sprejela memorandum, ki je izražal srbske nacionalne in ozemeljske težnje (Wikipedia 2008). S tem so postavljali meje »velike Srbije« nekje od Virovitice v Slavoniji do Karlovca in do Karlobaga, kar je pozneje v času hrvaške vojne postala zahteva srbskih radikalcev. Če tukaj upoštevamo še zahteve po skupnih jugoslovanskih šolskih jedrih, je bil tudi upor slovenskih izobražencev proti tej hegemoniji razumljiv.

3 POLITIČNI SISTEM REPUBLIKE SLOVENIJE

3.1 Splošno družbeno stanje

Najpomembnejše razsežnosti pri oblikovanju političnega sistema v samostojni Sloveniji gredo v smeri uvedbe tekmovalnega večstrankarstva, demokratizacije političnega življenja ter visoke stopnje spoštovanja človekovih pravic in političnih svoboščin. Slednje je Sloveniji pomagalo tudi pri njeni uveljavitvi v mednarodni skupnosti (Bebler 2001: 44–45).

Prehod iz enostrankarskega sistema se je zgodil postopno, brez nasilja, legalno. Vendar pa premik v novi sistem ni prinesel le pozitivnih sprememb. V nekaterih pogledih je, kot meni Bebler (prav tam: 46), prinesel povečanje birokratske centralizacije, nazadovanje demokratične prakse, krčenje pravic in vloge zaposlenih v gospodarstvu, zmanjšano udeležbo žensk in mladih v politiki, nazadovanje lokalne samouprave, zmanjšano udeležbo prebivalcev v obrambnem sistemu in v civilni zaščiti, slabitev civilne družbe, znižanje izobrazbene ravni poslancev v nacionalnem parlamentu, znižanje intelektualne ravni javnih debat o najpomembnejših dilemah slovenske družbe. Začele so se razraščati nekatere oblike politične korupcije, nezakonito bogatenje, nepotizem.

Slovenski politiki so gradnjo političnega sistema ocenjevali različno: »zrela demokracija« (Milan Kučan), »sistem v krizi« (France Bučar), »navidezna oziroma virtualna demokracija« (Janez Janša). Bolj negativne ocene so največkrat podajali desno usmerjeni politiki, ki so politični sistem razlagali z »nezrelostjo« volivcev ter kontinuiteto (komunistične) politične elite z njenim medijskim monopolom. Bebler (prav tam: 47) meni, da prvi argument zanika že sam temelj predstavniške demokracije z institutom splošne in enake volilne pravice, drugega pa pomen radikalno spremenjenega institucionalnega okvira, drugačnega legitimiranja nosilcev politične moči in pravil političnega boja po prehodu na tekmovalni večstrankarski sistem. Tudi razmerja med nosilci politike moči in vodstvu glavnih množičnih medijev so v drugačnih razmerjih; več tržno neuspešnih poizkusov uveljaviti odkrito desničarske dnevnike, dejanska prisotnost na trgu desničarskih glasil ter vidni direktorski in uredniški položaji v javnih medijih, ki so jih zasedali člani ali odkriti pristaši desničarskih strank, vključno z Radiotelevizijo Slovenije.

Čeprav je na prvi pogled izgledalo, da je z začetkom demokracije prišlo tudi do končne sprave med dvema nasprotujočima si taboroma v drugi svetovni vojni, je videz varal. Ideološki naboj v kulturnem in političnem življenju v Sloveniji je ostal (Prunk 2002a: 213).

Kmalu so privrela na plan nasprotja med vladajočo koalicijo in opozicijo, ki so bila ob skrbi za osamosvojitvev začasno potisnjena na stran. Razhajanja so nastala glede politike plač, modela lastninjenja, denacionalizacije, položaja Cerkve, usmeritve šole. Posledično je prišlo do razcepa v SDZ, ki se je razcepila na Demokrasko stranko (DS) in Narodne demokrate (ND) (prav tam: 214).

Novembra 1991 je bil sprejet zakon o denacionalizaciji, ki je bil najbolj radodaren do denacionalizacijskih upravičencev v vsej postsocialistični Evropi in je določal prvenstveno vračanje v naravi (prav tam).

Mnogi so menili, da je poslanstvo Demosa z osamosvojitvijo Slovenije in njenim mednarodnim priznanjem zaključeno, zato so začeli zagovarjati drugačno ideološko sorodno povezovanje. Vodstvo koalicije se je sestalo 30. decembra 1991 in ugotovilo, da nima določenih kompetenc in tako ne more delovati in prevzemati odgovornosti za delo vlade, ki dela popolnoma samostojno (prav tam: 215).

Predsednik Demosa Jože Pučnik je izjavil, da pod starimi pogoji ni več pripravljen predsedovati, in pozval navzoče, naj izvolijo novega predsednika, a stranke o predlogu niso bile navdušene. Naposled so sklenile, da zaradi političnih razlik zaključujejo koalicijo Demos in predlagale predčasne volitve (Prunk 2001: 350–351).

Medtem je potekal intenziven razvoj v strankah, predvsem pri liberalnih demokratih in socialdemokratih. Jožef Školč je v stranko povabil Janeza Drnovška in mu ponudil predsedniško mesto. Socialdemokrati so na svojem kongresu sprejeli moderen evropsko primerljiv socialdemokratski program (Prunk 2002a: 216).

Novo vlado, ki jo je po Peterletovi nezaupnici aprila 1992 sestavil Janez Drnovšek, je pomenila očiten zasuk k levosredinski politiki (prav tam: 216).

LDS je ostala najmočnejša politična stranka skozi celo prvo desetletje samostojne Slovenije.

V začetku leta 1995 so bila v ospredju socialna in gospodarska vprašanja, saj je bila brezposelnost že tri leta zapored na 12 odstotkih. Vlada je zato parlamentu predložila zakon o poroštvu za sanacijo tovarne TAM. Parlament je kljub svarilom nekaterih

uglednih ekonomistov, da tovarna nima več perspektive, zakon sprejel (Prunk 2002a: 220).

Leta 1997 je bila Slovenija izbrana med prvih šest kandidatk za sprejem v Evropsko unijo. Manj sreče je imela z zaželenim članstvom v NATO, kjer ni bila izbrana v prvi krog širitve (prav tam: 223).

Predsednik državnega zbora dr. Janez Podobnik si je leta 1998 prizadeval, da bi ta sprejel resoluciji o nedemokratični in škodljivi naravi komunističnega režima in o narodni spravi. Stari tradicionalni voditelji ZLSD (Združena lista socialnih demokratov), bivši komunisti, so se temu uprli in preprečili sprejetje resolucij. Slovenija je tako ostala ena redkih tranzicijskih držav, kjer prenovljeni komunisti takšne resolucije niso sprejeli. Razcepljenost na katoliški in laično-liberalni oziroma postkomunistični pol je bila v Sloveniji skozi ves čas zelo ostra (prav tam: 223–224).

Najpomembnejša politična dogodka v letu 1999 sta bila spomladi obisk predsednika ZDA Billa Clintona in jeseni papeža Janeza Pavla II. (prav tam: 224).

3.2 Klasifikacija političnega sistema

- glede na obliko vladavine: republika
- glede na obliko državne ureditve: unitarna država
- glede na ustavo: pisana
- glede na politične stranke: večstrankarski sistem
- glede na sodelovanje državljanov pri politični oblasti: demokracija
- glede na obliko državne oblasti: parlamentarni sistem
- glede na razvitost lokalnih avtonomij: decentralizirani sistem

3.2.1 Ustava

Prva demokratična ustava samostojne Republike Slovenije je bila sprejeta 23. decembra 1991. Nastajala je več kot leto dni, deloma, meni Prunk (2002a: 215), tudi zaradi ideoloških razlik med strankami.

V preambuli je zapisano, da ustava izhaja iz Temeljne ustavne listine o neodvisnosti, temeljnih človekovih pravic in svoboščin, pravice naroda do samoodločbe in iz dejstva,

da so Slovenci v boju za narodno osvoboditev izoblikovali svojo narodno samobitnost in uveljavili svojo državnost. Utemeljena je na naslednjih načelih (Lukšič 2001: 8–9):

- liberalnem; vključuje načelo zaščite človekovih pravic v drugem poglavju, ki obsega 51 členov, načelo delitve oblasti (3. člen), pravno državo (2. člen), načelo ločitve Cerkve in države (7. člen) ter zaščito konkurence (74. člen),
- socialističnem; Slovenija je socialna država (2. člen), pravica do stavke (77. člen) in sindikalne svobode (76. člen), pravica do soodločanja delavcev (75. člen), dolžnost države, da zagotovi primerno stanovanje (78. člen), pravica do zdravega okolja (72. člen),
- demokratičnem; Slovenija je demokratična republika (1. člen), določbe, da oblast izhaja iz ljudstva (3. člen), in
- korporativnem; predstavlja predvsem državni svet kot drugi dom parlamenta (členi 96–101).

Ustava Republike Slovenije je razdeljena na 10 delov (Ustava Republike Slovenije 1991).

V prvem delu so zapisane Splošne določbe (1.–13. člen) (prav tam).

Nato v drugem delu sledijo Človekove pravice in temeljne svoboščine, ki obsegajo 51 členov (prav tam).

V tretjem delu so opredeljena Gospodarska in socialna razmerja, od člena 66 do člena 79 (prav tam).

Sledi četrti del, kjer je razdelana Državna ureditev (prav tam):

- državni zbor (80.–95. člen),
- državni svet (96.–101. člen),
- predsednik republike (102.–109. člen),
- vlada (110.–119. člen),
- uprava (120.–124. člen),
- sodstvo (125.–134. člen) in
- državno tožilstvo (135.–137. člen).

Samouprava, ki obsega peti del ustave, je razdeljena na dve področji (prav tam):

- lokalno samoupravo (138.–144. člen) in
- drugo samoupravo (145. člen).

Sledijo še šesti del ustave, Javne finance (146.–152. člen), sedmi del, Ustavnost in zakonitost (153.–159. člen), osmi del, Ustavno sodišče (160.–167. člen), deveti del,

Postopek za spremembo ustave (168.–171. člen) ter zadnji, deseti del, Prehodne in končne določbe (172.–174. člen) (prav tam).

Predlog za spremembo ustave lahko vloži dvajset poslancev državnega zbora, vlada ali najmanj 30.000 volivcev (168. člen). Spreminja se po posebnem postopku, v katerem je potrebna dvetretjinska večina prisotnih poslancev najprej za odločitev za spremembo ustave, nato pa dvetretjinska večina vseh poslancev državnega zbora za njeno spremembo. Sprejete spremembe so lahko potrjene ali zavrnjene tudi preko referendumu, če ga zahteva najmanj 30 poslancev in če zanj glasuje večina volivcev, pod pogojem, da se glasovanja udeleži večina vseh volivcev (170. člen). Do leta 2000 se je ustava spreminjala dvakrat. Prvič leta 1997, ko so v skladu z zahtevami Evropske unije sprejeli spremembo 68. člena, po katerem je sedaj možno, da so lastniki vseh vrst nepremičnin v Sloveniji tudi tujci, drugič pa leta 2000, ko je šlo za spremembo člena o volilnem sistemu (Lukšič 2001: 9–10).

3.2.2 Strankarski sistem

Začetek družbenih bojov za legalizacijo pravice do svobodnega združevanja je bil pravzaprav prepleten z bojem za pravico do kulturne, ideološke in politične drugačnosti. Fink-Hafnerjeva (2001: 237) tako pravi, da je v okoliščinah enostrankarskega sistema ta zahteva pomenila boj za pravico do političnega nasprotovanja oziroma do opozicijskega delovanja.

Oblikovanje pravnih norm za urejanje svobode združevanja je med prehodom v demokracijo potekalo v štirih temeljnih stopnjah (prav tam: 236):

- liberalizacija; uvod v tranzicijo v ožjem pomenu (zamenjavo oblasti), politična opozicija je javnosti predstavila osnutek ustave, ki je zajemal svobodo političnega združevanja,
- prilagajanja stare elite; ta je uzakonila večstrankarstvo v okviru takrat še vedno enostrankarskega jugoslovanskega političnega sistema (Ustava SFRJ: 1974),
- proces oblikovanja in sprejemanja nove ustave (1991) in
- zakonsko urejanje področja političnih strank pod pritiskom slabih izkušenj s strankarstvom ter kot eno orodij oblikovanja strankarske arene.

Pravno urejanje političnih strank je imelo po mnenju Fink-Hafnerjeve (2001: 236) v obdobju prehoda v demokracijo naslednje naloge: korenito spreminjati politični sistem,

vplivati na oblikovanje strankarske arene ter omejevati patološke pojave v strankarskem delovanju.

V prvem desetletju obstoja Slovenije je bila najmočnejša stranka v Sloveniji LDS, ki je nastala iz Zveze socialistične mladine Slovenije in se uvršča v sredino političnega prostora. Sprva je stranko vodil Jožef Školč, od leta 1992 pa do leta 2002, ko je postal predsednik države, pa je stranko vodil Janez Drnovšek (Lukšič 2001: 39).

SDS (Socialdemokratska stranka) je nastala leta 1989 in zavzema desnosredinski politični prostor. Njen prvi predsednik je bil France Tomšič, za njim je vodenje prevzel Jože Pučnik (prav tam: 40). Od leta 1993 stranko vodi Janez Janša.

ZLSD je nastala 1993. leta z združitvijo Stranke demokratične prenove (bivše ZK), Socialdemokratske unije, dela Socialistične stranke in Delavske stranke. Njen prvi predsednik je bil Janez Kocjančič, z njegovim naslednikom Borutom Pahorjem pa se je začela prenova stranke. Zavzema levosredinski prostor in tesno sodeluje s sindikalnim gibanjem (Lukšič 2001: 40).

Iz SKZ (Slovenska kmečka zveza), ki je bila ustanovljena leta 1988, je nastala SLS (Slovenska ljudska stranka), ki jo je vodil Ivan Oman, za njim pa je stranko vodil Marjan Podobnik. Zavzema se za zaščito podeželja in kmetijstva. Aprila 2000 se je združila z SKD. Slednjo je od ustanovitve leta 1989 pa do združitve vodil Lojze Peterle. SKD je imela močno podporo zlasti na podeželju in v Katoliški cerkvi. Uvrščala se je v desni center političnega prostora. Kasneje je nezadovoljni del stranke SKD+SLS ustanovil svojo stranko, Novo Slovenijo (prav tam: 41–42).

Najmlajše parlamentarne stranke so SNS (Slovenska nacionalna stranka) in DESUS (Demokratska stranka upokojencev Slovenije), ki v večini političnih vprašanj podpirata levosredinsko usmeritev, ter SMS (Stranka mladih Slovenije), ki pa je ideološko precej raznolika (prav tam: 42–43).

V Sloveniji se je torej razvil večstrankarski sistem. Stranko lahko ustanovi najmanj 200 polnoletnih državljanov, ki podpišejo izjavo o njeni ustanovitvi in jo vpišejo v register strank. Sedež mora imeti v Sloveniji. Po zakonu o političnih strankah ne sme sodelovati v gospodarskih družbah, v zavodih in drugih organizacijah ter v državnih organih. Prav tako ne sme delovati kot vojaško ali oboroženo združenje ali propagirati nasilja, rušenje državne ureditve ali zahtevati odcepitve kakšnega dela Slovenije. Stranka mora imeti svoj program in status, s katerima zagotavlja demokratično delovanje v okviru ustave in zakonov (prav tam: 38–39).

3.2.3 Volilni sistem

Slovenska ustava (43. člen) določa, da je volilna pravica splošna in enaka. Vsak polnoleten državljan (18 let) ima pravico voliti in biti voljen (Ustava Republike Slovenije 1991). Volilna udeležba državljanov ni obvezna. Na parlamentarnih volitvah je bila volilna udeležba leta 1990 83-odstotna, leta 1992 86-odstotna, leta 1996 73-odstotna in leta 2000 70-odstotna. Nižja je bila na lokalnih volitvah, 83-odstotna leta 1990, 62,75-odstotna leta 1994 in 58,27-odstotna leta 1998 (Lukšič 2001, 35–36). Volivci na podeželju tradicionalno podpirajo desno usmerjene stranke, tisti v mestih pa bolj stranke levo od sredine. Volilna kampanja traja en mesec, dan pred volitvami in na dan volitev pa je zapovedan volilni molk (prav tam: 36).

Bebler (2001: 47–48) ugotavlja, da so bile v Sloveniji od aprila 1990 do oktobra 2000 uspešno izpeljane štirikrat parlamentarne, trikrat predsedniške in štirikrat lokalne volitve. Vse so potekale pošteno, brez večjih nepravilnosti in skladno z evropskimi normami. Med volilnimi kampanjami stranke vladajočih koalicij in nosilci javnih funkcij niso (v obsegu, ki bi utegnil vplivati na izid volitev) izrabljali privilegijev, naprav, sredstev in osebja državnih institucij. Tudi mediji v pretežni državni lasti niso opazno favorizirali vladajočih strank. V desetih letih se je občutno povečala kontinuiteta v sestavi poslancev državnega zbora – s približno desetine po drugih volitvah na skoraj polovico jeseni leta 2000. Delovanje parlamenta, razmerja med vejami oblasti in glavnimi nosilci najvišjih javnih funkcij postajajo vse bolj ustaljena, kar je znamenje stabilizacije demokratičnega političnega sistema.

3.2.3.1 Volitve predsednika države

Volitve za predsednika države razpiše predsednik državnega zbora. Predsednika republike volimo na neposrednih, splošnih in tajnih volitvah na podlagi enake in splošne volilne pravice. Pri slednji velja tako glede aktivne kot tudi glede pasivne volilne pravice. Kandidate za predsednika lahko predlagajo poslanci državnega zbora, politične stranke in volivci. Poslanci določajo kandidate s podpisovanjem. Kandidata lahko določi najmanj deset poslancev državnega zbora. Politične stranke določajo kandidate po postopku, določenem z njihovimi pravili, in sicer s tajnim glasovanjem. Predlog kandidature mora biti podprt s podpisi najmanj treh poslancev državnega zbora ali

najmanj tri tisoč volivcev. Tudi volivci določajo kandidate s podpisovanjem. Posamezno kandidaturo lahko določi skupina najmanj pet tisoč volivcev. Ne glede na način kandidiranja pa velja temeljno pravilo, da lahko vsak poslanec in vsak volivec da podporo samo eni kandidaturi (Kristan in drugi 1994: 91).

Kandidat za izvolitev potrebuje absolutno večino oddanih glasov volivcev. V primeru, da se to ne zgodi v prvem krogu volitev, se v drugi krog uvrstita dva kandidata, ki sta dobila največje število glasov. Neposredna izvolitev daje predsedniku države pomembno integrativno vlogo v državi. Mandatna doba predsednika traja pet let, isti kandidat pa lahko zaporedoma ponovi mandat samo dvakrat (Lukšič 2001: 11).

3.2.3.2 Volitve v državni svet

Člani državnega sveta so predstavniki nosilcev določenih interesov, zato se volijo na podlagi posebne volilne pravice, ki pripada nosilcem teh interesov. Ti interesi se oblikujejo v interesnih organizacijah in lokalnih skupnostih (Grad 2004: 160).

Volitve v državni svet potekajo posredno (preko elektorjev). Lahko jih opravijo volilna telesa, ki jih sestavljajo člani predstavniških organov interesne organizacije oziroma lokalne skupnosti ali pa volilna telesa, ki jih tvorijo izvoljeni predstavniki teh organizacij ali skupnosti (Kristan in drugi 1994: 90).

3.2.3.3 Volitve v državni zbor

Zakonu o volitvah v državi zbor je bilo namenjenih precej debat, saj so se desno usmerjene stranke zavzemale za večinski sistem, leve pa za proporcionalnega (sorazmernega). Kompromisno je bil (tik pred volitvami leta 1992) sprejet volilni sistem, ki je bil v osnovi proporcionalen – stranke so dobile toliko mandatov, kolikor je bil velik njihov delež glasov na volitvah – z elementi večinskega sistema – volivci so bili razdeljeni v 88 volilnih okrajev, v katerih so glasovali za posamezne kandidate. Z liste kandidatov so bili izvoljeni tisti kandidati, ki so imeli največji delež glasov v skupnem številu glasov v volilnih enotah, kjer so nastopali, s čimer je bila zagotovljena tudi personalizacija volitev. Na ta način so kandidati iste stranke tekmovali tudi med seboj. Stranka je lahko sodelovala tudi pri razdelitvi ostanka glasov, če je dosegla vsaj tri mandate (več kot 3,3 odstotka glasov), torej je lahko oblikovala tudi nacionalno listo,

s čimer je zagotovila prednost pri izvolitvi vsaj nekaterim kandidatom (Lukšič 2001: 33–34).

Decembra leta 1996 je bil izveden ljudski referendum o spremembi volilnega sistema. Predlagani so bili trije sistemi: čisti proporcionalni, kombinirani polvečinski in polproporcionalni ter dvokrožni večinski sistem, ki ga je predlagala SDS. Slednjega je podprlo 45 odstotkov udeležencev referenduma, toda državna volilna komisija se je zaradi majhnega števila volilnih udeležencev (manj kot 50 odstotkov) odločila, da noben sistem ni dobil podpore. Ustavno sodišče Slovenije je kasneje presodilo, da je zmagal referendumski predlog SDS. Vendar ko je nova vlada (ki jo je od aprila 2000 vodil Bajuk) poskušala uzakoniti novi, dvokrožni večinski volilni sistem, ni imela dovolj podpore v parlamentu. V strahu pred zakonodajno praznino pred jesenskimi volitvami je vodstvo SLS+SKD, ki je predhodno podpiralo predlog SDS, sklenilo sporazum z LDS in ZLSD, ki sta podpirali proporcionalni sistem z minimalnimi spremembami, s čimer naj bi bila izpolnjena odločba ustavnega sodišča (Prunk 2002a: 222–224).

Parlament je tako julija leta 2000 sprejel spremembo ustave, ki je določila, da se poslanci volijo po načelu sorazmernega predstavništva ob 4-odstotnem volilnem pragu za vstop v državni zbor, pri čemer imajo volivci odločilen vpliv na dodelitev mandatov. Zakon je tudi določil, da se upošteva ukinitev nacionalnih list, da se ne upoštevajo liste kandidatov, ki so v celotni državi dobile manj kot 4 odstotke glasov, da se pri delitvi mandatov v volilni enoti uporabi Droopov količnik¹ (prej Harejev², op. a.) in da se istoimenskim listam na ravni države dodeli toliko mandatov, kolikor bi jim jih pripadalo na podlagi seštevka glasov na ravni države. Listi tako pripadajo poleg neposrednih mandatov, ki jih dobijo v volilni enoti, tudi dodatni mandati iz razlike do dejansko

---

¹ Droopov količnik izračunamo tako, da skupno število oddanih glasov vseh volivcev v neki enoti delimo s številom poslancev, ki jih volimo v volilni enoti, čemur dodamo še enega (1+1). Vse preostale glasove upoštevamo, ko gre za delitve mandatov na ravni države (Zakon o volitvah v državni zbor 2000, 90. člen).

² Harejev količnik izračunamo tako, da skupno število glasov, oddanih za vse liste kandidatov v volilni enoti, delimo s številom poslancev, ki jih volimo v volilni enoti. Število mandatov za posamezno enoto izračunamo tako, da s količnikom delimo število glasov za listo in ugotovimo, kolikokrat je količnik vsebovan v številu glasov za listo (Grad in drugi 1999: 285).

doseženega odstotka glasov na državni ravni (po d'Hondtovem sistemu³, op. a.) (Lukšič 2001: 34).

Po večinskem sistemu pa sta izvoljena poslanca italijanske in madžarske skupnosti. Za obe skupnosti sta oblikovani posebni volilni enoti, za vsako manjšino po ena, ki jo sestavljajo samo pripadniki narodne manjšine (prav tam).

Kandidate za volitve v državni zbor lahko predlagajo volivci in politične stranke po postopku, opredeljenem z njenimi pravili. Stranke lahko vložijo liste kandidatov v vsaki volilni enoti, če liste podprejo s podpisi najmanj treh poslancev državnega zbora (prav tam: 35) ali če zberejo podpise 100 volivcev, ki imajo stalno prebivališče v volilni enoti. Tak način kandidiranja je možen samo v posamični volilni enoti (Grad 1999: 287).

3.2.3.4 Lokalne volitve

Za lokalne volitve v Sloveniji uporabljamo večinski in proporcionalni sistem. Prvi je po zakonu predviden za občine z manjšim številom članov občinskega sveta (manj kot 12), drugi pa za občine z večjim številom članov občinskega sveta. Ker je predstavnikom manjšin (italijanske oziroma madžarske skupnosti in romske skupnosti) zagotovljeno določeno število sedežev v občinskem svetu, so ti v vsakem primeru voljeni po večinskem sistemu. Pri večinskih volitvah volimo posamezne kandidate (sistem relativne večine), v okviru proporcionalnih pa glasujemo o listah kandidatov. Pri slednjem sistemu je predvideno tudi preferenčno glasovanje, ki pa ga upoštevamo le pri tistih kandidatih na kandidatni listi, ki so dobili preferenčne glasove večine volivcev, ki so glasovali za listo. Če člane občinskega sveta volimo v občini kot eni volilni enoti, mandate dodelimo listam kandidatov na podlagi d'Hondtovega sistema, če pa volimo v več volilnih enotah, mandate dodeljujemo listam kandidatov na dveh ravneh: na ravni volilne enote (po navadnem Harejevem volilnem količniku) in na ravni občine (po d'Hondtovem sistemu) (Grad 1998: 154, 155).

Volitve županov potekajo po sistemu absolutne večine (Lukšič 2001: 35).

---

³ Pri d'Hondtovem sistemu seštejemo vse glasove, ki jih je dobila posamezna lista v celotni Sloveniji, nato pa to število delimo najprej z ena, dva, tri...in z vsemi števili do števila 88, saj v državni zbor volimo 88 predstavnikov. Tako potem med vsemi rezultati pri vseh listah preprosto izločimo 88 največjih števil in mandate podelimo (Zakon o volitvah v državni zbor 2000, 92. člen).

3.2.4 Predsednik države

Čeprav so pristojnosti predsednika republike natančno določene, pa nikakor niso nepomembne. Gre za celo vrsto pristojnosti, ki so zapisane v ustavi. Temeljni funkciji predsednika republike sta predstavljanje države in poveljevanje oboroženim silam. (Kristan in drugi 1994: 155).

Širša pooblastila ter pomembnejšo vlogo in vpliv ima predsednik opredeljene le za primer vojne in izrednega stanja, ko lahko na predlog vlade izdaja uredbe z zakonsko močjo (Fink-Hafner in drugi 2005: 55).

Zelo pomembna je njegova vloga pri oblikovanju vlade. To je odvisno od večinske podpore v parlamentu, predsednik pa mora pri predlaganju kandidata za predsednika vlade upoštevati, katera stranka oziroma koalicija obvladuje večino v državnem zboru. Kljub temu pa lahko v primeru velikega števila političnih strank pride do političnih zastojev in težav pri sklepanju vladnih koalicij. V tem primeru je osebni vpliv predsednika na oblikovanje vlade precejšnji (Kristan in drugi 1994: 155).

Predsednik države razpisuje volitve za državni zbor in ga skliče na prvo zasedanje, lahko zahteva, da se parlament sestane na izredni seji in prevzema del njegovih funkcij v vojnem ali izrednem stanju, kadar se ta ne more sestati. V izjemnem primeru lahko razpusti parlament, če po večkratnih poskusih ne more oblikovati vlade, ki bi v njem dobila večinsko podporo (Grad in drugi 1999: 149).

Na zahtevo državnega zbora mora predsednik države izreči mnenje o posameznem vprašanju. Predsednik republike tudi razglaša zakone, predlaga državnemu zboru kandidate za sodnike ustavnega sodišča in za pet članov sodnega sveta ter kandidata za varuha človekovih pravic (prav tam). Prav tako predlaga člane računskega sodišča in člane sveta Narodne banke Slovenije (Lukšič 2001: 11).

Na zunanjepolitičnem področju – poleg tega, da predstavlja državo – predsednik republike tudi imenuje veleposlanike, sprejema pisma tujih veleposlanikov in izdaja listine o ratifikaciji. Predsednik države odloča o pomilostitvah in podeljuje odlikovanja ter častne naslove. Ustava prepoveduje, da bi predsednik republike istočasno opravljal drugo javno funkcijo ali poklic (Kristan in drugi 1994: 155–156).

Funkcija predsednika republike lahko preneha zaradi izteka mandata, odstopa ali v primeru njegove smrti. Ker Slovenija nima podpredsednika, ga v primeru daljše odsotnosti nadomešča predsednik državnega zbora. Zaradi kršenja ustave oziroma hujše

kršitve zakona lahko državni zbor na predlog najmanj 30 poslancev obtoži predsednika države pred ustavnim sodiščem, ki mu lahko odvzame funkcijo (ali pa ga oprosti) z dvetretjinsko večino (Lukšič 2001: 12).

Volitve za predsednika države so v letih od 1990 do 2000 potekale trikrat in na vseh je zmagal Milan Kučan. Najresnejšega tekmeca je imel na prvih volitvah, ko je v drugem krogu za 17,2 odstotka premagal Jožeta Pučnika. Na volitvah leta 1992 in 1997 je absolutno večino dobil že v prvem krogu (63,9 oziroma 55,57 odstotka glasov) (prav tam: 13).

3.2.5 Predstavniško telo

V dolgih razpravah glede sestave predstavniškega telesa v Sloveniji je bila glavna dilema eno- oziroma dvodomni parlament. Zagovorniki slednjega so menili, da je potrebno v posebnem zboru politično institucionalizirati predstavništvo slovenskih pokrajin. Da zadostuje politično predstavništvo strank v splošnem predstavniškem zboru, pa so bili prepričani zagovorniki enodomnega sistema. Prevladalo je stališče, ki je zadovoljilo obe strani, da je skupščina enodomna, senat pa ima vlogo svetovalnega organa (Lukšič 2001: 14–15).

3.2.5.1 Državni svet

Državni svet je sestavljen po načelu korporativnega predstavništva in odraža strukturiranost družbe. Zastopajo ga predstavniki raznih družbenih segmentov, kot so sindikati, gospodarske organizacije, kmetijske zadruge, družbene dejavnosti, občine. Natančneje je sestavljen iz 22 predstavnikov lokalnih skupnosti, štirih predstavnikov delodajalcev in delojemalcev, dveh predstavnikov kmetov in po enega predstavnika obrtnikov, samostojnih poklicev, zdravstva, raziskovalne dejavnosti, kulture in športa, univerz in višjih šol, socialnega varstva ter vzgoje in izobraževanja. Skupaj državni svet tvori 40 članov. Mandatna doba traja pet let. Prvi predsednik je bil Ivan Kristan (1992–1997), nasledil ga je Tone Hrovat (1997–2002) (Lukšič 2001: 19–21).

Državni svet ima zelo omejene pristojnosti. Državnemu zboru lahko predlaga sprejem zakonov oziroma mu daje mnenja o vseh zadevah iz pristojnosti državnega zbora. Lahko zahteva razpis referendumov o vprašanjih, ki se urejajo z zakonom, ter

parlamentarno preiskavo o zadevah javnega pomena. Državni svet lahko od državnega zbora zahteva ponovno odločanje o posameznem zakonu pred njegovo razglasitvijo (Žagar 1996: 109).

Delovanje državnega sveta poteka v petih interesnih skupinah, šestih komisijah, na sejah, posvetih z volilno bazo, strokovnih posvetih, predavanjih, z udeležbo na sejah odborov državnega zbora in zasedanjih državnega zbora ter prek stika svetnikov z volivci v svetniških pisarnah (Lukšič 2001: 20–21).

3.2.5.2 Državni zbor

Državni zbor je predstavniški dom parlamenta in edini lahko sprejema zakone. Šteje 90 članov, od tega sta dve mesti rezervirani za poslanca madžarske in italijanske narodnosti. Če je poslanec izvoljen za ministra, ga nadomesti poslanec iz iste stranke. Mandatna doba poslanca je štiri leta, v tem času uživa tudi poslansko imuniteto (Lukšič 2001: 16).

Državni zbor opravlja tri funkcije (prav tam):

- zakonodajno; sprejema spremembe ustave, zakone in druge splošne akte, nacionalne programe, deklaracije, resolucije, priporočila in stališča, poslovnik državnega zbora, državni proračun, ratificira mednarodne pogodbe in razpisuje referendum,
- volilno; voli predsednika vlade in ministre, predsednika in podpredsednika državnega zbora, sodnike ustavnega sodišča, sodnike, pet članov sodnega sveta, guvernerja narodne banke, člane računskega sodišča, varuha človekovih pravic in tako dalje ter
- nadzorno; odreja parlamentarno preiskavo, odloča o zaupnici in nezaupnici vlade ter o obtožbi predsednika republike, predsednika vlade in ministrov pred ustavnim sodiščem.

Državni zbor ob pomoči največ treh podpredsednikov in kolegija vodi predsednik (1990–1992 France Bučar, 1992–1994 Herman Rigelnik, 1994–1996 Jožef Školč in 1996–2000 Janez Podobnik). Državni zbor deluje prek odborov, ki opravljajo tipične naloge delovnih teles in komisij, ki so ustanovljene za posebne naloge. Deluje tudi prek poslanskih skupin (poslanci iste stranke ali neodvisni poslanci). Pomembne so tudi poslanske pobude in vprašanje, pri katerih zlasti poslanci opozicije lahko sooblikujejo

politike vladne večine. Državni zbor se sestaja na rednih in izrednih sejah (prav tam: 16, 18–19).

Prva slovenska vlada Demos je padla aprila 1992, ko je Peterletova vlada v parlamentu dobila nezaupnico. Mandat za sestavo nove vlade so zaupali Janezu Drnovšku, ki je v koalicijo povezal njegovo LDS, SDSS, DS, Zelene, Socialistično stranko in Stranko demokratične prenove, kar je pomenilo tudi očiten premik k levosredinski politiki (Prunk 2002a: 216).

Decembra 1992 so potekale nove volitev v državni zbor, ki so prinesle precej spremenjeno politično razporeditev. Zmagovalka volitev je bil LDS (22 mandatov), sledili so ZLSD (14 mandatov), SKD (15 mandatov) in SNS (12 mandatov). SLS je dobila 10 mandatov, Zeleni pa 5. Največja poraženca sta bila DS (6 mandatov) in SDSS (4 mandati). Vlado je ponovno sestavil Drnovšek, ki je vanjo vključil LDS, SKD, ZLSD in SDSS (prav tam, 217–218).

Na volitvah jeseni 1996 so volivci še enkrat naklonili največ glasov največji vladni stranki (27,82 odstotka), veliko pa so pridobile desnosredinske stranke (SLS 19,36 odstotka, SDS 16,13 odstotka in SKD 9,39 odstotka), skupaj nad 50 odstotkov vseh glasov. Mandat za sestavo vlade je dobil Drnovšek, ki pa mu je z zavezniki ZLSD (9,04 odstotka), DESUS (4,31 odstotka) in SNS (3,22 odstotka) manjkalo en poslanec. Nakazovala se je vladna kriza, ki jo je Drnovšek rešil s pridobitvijo SLS v koalicijsko vlado (kasneje so se pokazali problemi pri usklajevanju medsebojnih odnosov zaradi precej nasprotujočih si stališč) (prav tam: 222).

Na volitvah leta 2000 se je pokazalo, da se je v Sloveniji v tem obdobju uveljavila liberalna politična kultura (prav tam: 229). LDS je dobila več glasov kot na katerikoli prejšnjih volitvah, 36,2 odstotka. Svoj delež je nekoliko povečala tudi ZLSD, ki je dobila 12,1 odstotka. SDS je s 15,8 odstotka obdržala svojo podporo, prava poraženka pa je bila SLS-SKD, ki je dobila le 9,5 odstotka. DeSUS je dobil 5,1, SNS pa 4,3 odstotka. Največje presenečenje volitev sta bili novi stranki NSi in SMS, ki sta z 8,7 in 4,3 odstotka uspeli prestopiti volilni prag (Zajc 2002: 79). Drnovšek se je ponovno odločil za uravnoteženo sredinsko vlado in v koalicijo poleg ZLSD povabil tudi SLS+SKD (Prunk 2002a: 229).

3.2.6 Vlada

V Sloveniji je vlada nosilka izvršilne veje oblasti. Sestavljajo jo predsednik vlade in ministri. Do leta 2000 je bila prakticirana tudi funkcija podpredsednika vlade, vendar je nov zakon ne opredeljuje (Lukšič 2001: 23).

Predsednik republike po posvetovanju s predstavniki poslanskih skupin predlaga mandatarja za predsednika vlade (prav tam). Navadno je to predsednik stranke, ki je na volitvah dobila največ glasov volivcev.

Mandatar sestavi predlog vlade. Vsak kandidat za ministra mora opraviti zaslišanje na matičnem odboru državnega zbora, ki glasuje o njegovi podpori, nato pa državni zbor z navadno večino potrdi listo ministrov (Lukšič 2001: 23).

Ministri vodijo posamezna ministrstva in dajejo politične usmeritve. Član vlade ne more biti hkrati poslanec ali opravljati katerokoli drugo funkcijo v državnih organih, s čimer je omogočeno, da je izvršna veja ločena od zakonodajne in sodne. Strokovno delo na zaokroženih področjih v okviru ministrstev opravljajo državni sekretarji. Imenuje jih vlada na predlog ministra (prav tam: 23-25).

Vlada ima dvojno funkcijo: političnoizvršilno in upravno. V okviru prve predlaga parlamentu politiko, predlaga v sprejem zakone in druge akte ter skrbi za njihovo uresničevanje. V okviru druge pa deluje kot vrh državne uprave, pri čemer usmerja in nadzoruje delovanje upravnih organov. Prek ministrstev tudi neposredno vodi posamezne upravne organe (Grad in drugi 1999: 158–159).

Predsednika vlade je možno zamenjati samo s konstruktivno nezaupnico, torej z izvolitvijo novega mandatarja. Lahko pa predsednik vlade zahteva glasovanje o zaupnici vlade. Če vlada ne dobi podpore večine glasov vseh poslancev, mora državni zbor v tridesetih dneh izvoliti novega predsednika vlade ali dotedanjemu pri ponovnem glasovanju izglasovati zaupnico. V nasprotnem primeru predsednik države razpusti državni zbor in razpiše nove volitve. Vlada je lahko razrešena tudi z interpelacijo. Najmanj deset poslancev lahko sproži v državnem zboru interpelacijo o delu vlade ali posameznega ministra. Če po razpravi večina vseh poslancev (glasovati mora večina vseh poslancev) izreče nezaupnico vladi ali posameznemu ministru, državni zbor vlado ali ministre razreši (Lukšič 2001: 25–26).

Seznam predsednikov vlade Republike Slovenije (Nekdanji predsedniki vlade Republike Slovenije 2008):

- 16. maj 1990 – 22. april 1992: Lojze Peterle
- 22. april 1992 – 7. junij 2000: Janez Drnovšek

3.2.7 Pravosodni sistem

Sodstvo v Sloveniji ima status sodne veje oblasti. Sodišča delujejo v skladu z načelom neodvisnosti ter ustavnosti in zakonitosti. Najvišje sodišče je vrhovno sodišče in zadnje odloča o pravnih sredstvih (Lukšič 2001: 53).

Glede varstva ustavnosti in zakonitosti ter človekovih pravic in temeljnih svoboščin je najvišje ustavno sodišče. Lahko vpliva na zakone kot negativni zakonodajalec z možnostjo, da razveljavi zakon ali del zakona. Ustavne sodnike na predlog predsednika države voli državni zbor za dobo devet let, brez možnosti ponovitve mandata. Sodniki drugih sodišč so izvoljeni do upokojitve (prav tam).

Državni zbor voli tudi pet od enajstih članov sodnega sveta. Ta ima posebne pristojnosti v postopku imenovanja sodnikov in skrbi za strokovno delovanje sodstva (prav tam: 54).

Slovenija ima splošna sodišča, ki se delijo na okrajna, okrožna in višja sodišča, ter specializirana sodišča: delovna in socialna, ki odločajo v sporih v zvezi s socialno varnostjo in delovnih sporih, ter upravna sodišča, ki opravljajo nadzor nad zakonitostjo aktov in delovanjem upravnih organov države (prav tam).

Sodniška funkcija je nezdružljiva z drugimi funkcijami v državnih organih (prav tam: 53, 54).

V sodnem sistemu imajo posebno mesto državno tožilstvo, ki ga vodi generalni državni tožilec, odvetništvo, organizirano v Odvetniško zbornico, in institucija notarja, ki jo vodi Notarska zbornica (prav tam).

Slovenija ima z ustavo določenega tudi varuha človekovih pravic, ki skrbi za varstvo pravic posameznikov v razmerju do državnih organov in nosilcev javnih pooblastil (prav tam: 55).

3.2.8 Lokalna samouprava in regionalna politika

Samoupravna lokalna skupnost v Sloveniji je občina in obsega naselje ali več naselij, ki so povezana s skupnimi potrebami in interesi prebivalcev. Občino ustanovijo z zakonom po prej opravljenem referendumu, s katerim ugotovijo voljo prebivalcev na določenem območju (Ustava Republike Slovenije 1991, 139. člen). Občina naj bi praviloma obsegala 5.000 prebivalcev, vendar državni zbor v večji meri upošteva voljo volivcev kot pa kriterij števila prebivalcev. Do leta 2000 je bilo v Sloveniji 192 občin, ki se po gospodarski moči, velikosti in številu prebivalstva zelo razlikujejo (Lukšič 2001: 56).

Poseben status imajo mestne občine (v Sloveniji jih je 11, op. a.), ki morajo imeti vsaj 20.000 prebivalcev in izpolnjevati še dodatne kriterije (prav tam).

Občina se financira iz lastnih virov. Občinam, ki zaradi slabše gospodarske razvitosti ne morejo v celoti zagotoviti opravljanje svojih nalog, država v skladu z zakonsko določenimi načeli in merili zagotovi dodatna sredstva (Ustava Republike Slovenije 1991, 142. člen).

Organi občine so župan, občinski svet in nadzorni odbor. Župan predstavlja občino in predseduje občinskemu svetu. Slednji je najvišji organ odločanja o vseh zadevah v okviru pravic in dolžnosti občine. Nadzorni odbor opravlja nadzor nad razpolaganjem s premoženjem občine in smotrnostjo porabe proračunskih sredstev (Lukšič 2001: 57).

Občine se samostojno odločajo o povezovanju v širše samoupravne lokalne skupnosti, tudi v pokrajine, za urejanje in opravljanje lokalnih zadev širšega pomena. V sporazumu z njimi prenese država nanje določene zadeve iz državne pristojnosti v njihovo izvirno pristojnost in določi udeležbo teh skupnosti pri predlaganju ter izvrševanju nekaterih zadev iz državne pristojnosti (Ustava Republike Slovenije 1991, 143. člen). Čeprav se v politiki in javnih razpravah nenehno pojavlja tema o oblikovanju regij v Sloveniji, ni bila doslej ustanovljena še nobena.

4 POLITIČNI SISTEM REPUBLIKE HRVAŠKE

4.1 Splošno družbeno stanje

Kljub temu, da je Hrvaška dobila samostojnost in neodvisnost, jo je na poti k popolni integraciji čakalo veliko ovir. Glavna je bila vsekakor vojna v letih 1991–1995 in škode, ki jih je povzročila gospodarstvu. 25 odstotkov hrvaškega teritorija je bilo okupiranega, med njimi žitorodna območja. Tudi mnoge cestne in železniške povezave so bile prekinjene (Zagreb – Dalmacija, Zagreb – Srbija). Število turistov se je zmanjšalo na 10 odstotkov predvojne številčnosti. Veliko je bilo tudi smrtnih žrtev, vojnih invalidov in pregnancev. V takem se je tudi morala v prebivalstvu zmanjšala (Goldstein 2003: 423).

Avtokratski stil vladavine predsednika Tuđmana je pustil močan pečat v hrvaški državi in družbi. Predsednik je osredotočil vso oblast v svojih rokah. Okoli njega se je ustvaril kult osebnosti in politične nedosegljivosti, ki je imel koren v prejšnjem nedemokratskem obdobju. Potrebno je razumeti, da je hrvaško ljudstvo na prvih demokratičnih volitvah iskalo voditelja, na katerega se je lahko zaneslo in ki naj bi vodil državo v težkih vojnih časih. Takšne okoliščine je HDZ uspešno izkoriščala in vladanje podaljšala tudi po letu 1995, pri tem pa manipulirala s stalnimi parolami o ogroženosti in s patriotskim sentimentalizmom. Hrvaška vlada je v glavnem samo izvajala odločitve predsednika Tuđmana in njegovega svetovalnega telesa, medtem ko je sabor, kjer je imela HDZ veliko večino, vse brezkompromisno le potrjeval (prav tam: 425).

Centralizacija države je bila popolna, saj so se vse funkcije vodile iz Zagreba. Ustava je sicer zagotavljala trojno delitev oblasti, vendar to v praksi niso spoštovali. Najvišji državni uslužbenci so bili zaščiteni s posebnim zakonom in za novinarje nedotakljivi. Kritiko so večkrat sodno preganjali (prav tam: 426).

Čeprav je imel po ustavi predsednik republike velika pooblastila, si jih je v praksi še razširjal. Praktično ni bilo družbene smeri, v katero se ni vtikal (kultura, šport, film). Državna televizija (HTV) je bila pod popolno kontrolo in predvsem pred volitvami nespretno prekrito propagandno glasilo HDZ. Korupcija in gospodarski kriminal sta se močno razširila (prav tam).

Kadrovska politika je promovirala samo moralno politično neoporečne osebe. Namestitve v sodstvu in policiji so bile podvržene volji političnih veljakov (prav tam).

Hrvaško politiko tistega časa močno bremenijo tudi umori srbskih civilnih prebivalcev v večjih mestih in njihovo izganjanje iz stanovanj v lasti bivše JLA. Med političnimi uboji sta najbolj znana umor enega od vodij HSP (Hrvatska stranka prava – Hrvaška stranka prava) Ante Paradižika jeseni 1991 v Zagrebu in enega od vodij sindikata železnice. Porasla je moč mafijskih skupin, ki so se borile za prevlado v mestih. Veliko je bilo indicev, da so člani mafije v dobrih povezavah s člani oblasti in policije (prav tam: 427).

Kontrola medijev je prehajala v teror, zato je ob poizkusu zaprtja zagrebškega Radia 101 prišlo do množičnih demonstracij. Nezakonita prisluškovanja tajnih služb so uporabljali za diskvalifikacijo drugače mislečih in ustvarjanje atmosfere, da je vsak izven HDZ izdajalec ali hlapec tujine (prav tam: 428).

Hrvaška vojska je bila svojevrstna strankarska vojska HDZ. Povsem normalno je bilo, da se visoki častniki udeležujejo predvolilnih zborovanj HDZ. Ko je pripadnik garde napadel in ranil opozicijskega predsedniškega kandidata Vlada Gotovca, vladajoči establišment ni reagiral in tudi napadalec ni bil kaznovan (prav tam: 429). Sabrina Ramet (2006, 587) v svojem delu piše o srečanju z Vladom Gotovcem, kjer je kritično govoril o Tuđmanovi HDZ, predvsem o tem, da je Hrvaška pod Tuđmanom postala enogibanjski sistem (ang. one-movement system), v katerem HDZ nadzira vojsko, policijo, sodstvo, znanstvene institucije, izobraževalni sistem, televizijo, kar jasno kaže na elemente avtoritarnosti.

Na takšen način je predsednik Tuđman zmagal na predsedniških volitvah leta 1992 in 1997 že v prvem krogu z več kot 55-odstotno večino. Podobno je HDZ zmagala na parlamentarnih in lokalnih volitvah (Goldstein 2003: 429).

Tuji opazovalci in domača opozicija so si bili edini, da so bile vse volitve po letu 1990 legalne in legitimne, ne pa tudi poštene. Kasneje je prišlo v javnost, da so bili volilni rezultati na nekaterih volilnih mestih in okrajih ponarejeni. Člani HDZ in tajne službe so poskušali vnesti neslogo v opozicijske stranke. Prikazovali so jih nesposobne in neenotne in jih tako črnili pred volivci. Dejstvo pa je, da so neenotnost, napuh in nesposobnost vodilnih onemogočale opozicijo, da bi dosegala boljše volilne rezultate. Opozicijske predstavnike so na raznih ravneh poskušali z materialnimi in drugimi privilegiji pridobiti, da bi prestopili v HDZ (prav tam).

HDZ je imela podporo v manjših mestih in vaseh ter na območjih, kjer je divjala vojna. Nikoli pa ni osvojila oblasti na Reki, v Osijeku in Istri. Občasno je izgubila v Zagrebu in Splitu (prav tam).

Predsednik Tuđman se je večkrat negativno izrekel o nacizmu in ustaštvu. Vendar pa njegovo vodenje države, mišljeno na imena državnih in pokrajinskih institucij, denarja, vojaških nazivov in drugega, kažejo, da je poizkušal novo državo prikazati kot nadaljevanje med drugo svetovno vojno ustanovljeno in po njej uničeno Neodvisno državo Hrvaško (NDH). S takimi dejanji je prihajal v konflikt z nehrvaškim prebivalstvom, delom opozicije in tujino. V devetdesetih letih je bilo skoraj 3.000 spomenikov in obeležij NOB zrušenih, oskrunjenih, poškodovanih ali odstranjenih, ne da bi oblast na to reagirala (prav tam: 430, 431).

Po letu 1990 sta HDZ in predsednik Tuđman svojo kredibilnost potrdila še na nekaj volitvah. Ob tem so pazljivo izbirali čas volitev in prilagajali volilne zakone svojim potrebam. Tako so parlamentarne volitve leta 1995 potekale konec oktobra, skoraj leto dni pred zakonitim rokom, a vsega dobra dva meseca po zmagi v ofenzivi „Oluja“ (prav tam: 428).

Leta 1992 je bil sprejet zakon o novi teritorialno-upravni razdelitvi. Država je bila razdeljena na 20 regij in mesto Zagreb, ki je prav tako postal regija. Na nižji ravni je bilo razglašanih 70 mest in več kot 400 občin. Namen reorganizacije je bil zmanjšanje stroškov, birokratskega aparata in približanje prebivalcem, vendar je dosegla ravno nasprotno učinke (prav tam: 425).

Na volitvah v dom regij leta 1997 se je pokazal majhen upad moči HDZ, ki so ga povzročili predvsem slabo gospodarsko stanje, socialni problemi, velika brezposelnost. HDZ se je prvič zbala za izid prihodnjih parlamentarnih volitev in si je začela pripravljati alternativno oblast v Svetu za obrambo, Svetu za nacionalno varnost in Svetu za strateške odločitve. Tuđman je še leta 1999 za notranjepolitično življenje uporabljal zunanjepolitične argumente: ustanovitev samostojne hrvaške države, zmaga v domovinski obrambni vojni, razrešitev srbskega vprašanja na Hrvaškem (čeprav na silo in ne dokončno), kljubovanje pritiskom mednarodne politike na Hrvaško za koncesije Srbom, izročitev hrvaških vojnih zločincev mednarodnemu sodišču v Haggi in podobno. S Tuđmanovo smrtjo jeseni 1999 je v državi nastalo novo stanje, ki je v začetku leta 2000 omogočilo volilno zmago opozicije (Prunk 2002b: 160).

V Tuđmanovem času je na Hrvaškem velik problem predstavljala korupcija. Leta 1999 jo je Transparency International pri nadzoru in zmanjševanju korupcije uvrstil na 74. mesto od 99, kar pomeni, da je bila Hrvaška 15. najbolj koruptivna država med državami, zajetimi v raziskavo. Leta 2000 je bila uvrščena na 51. mesto (Ramet 2006: 587).

4.2 Klasifikacija političnega sistema

- glede na obliko vladavine: republika
- glede na obliko državne ureditve: unitarna država
- glede na ustavo: pisana
- glede na politične stranke: večstrankarski sistem
- glede na sodelovanje državljanov pri politični oblasti: demokracija
- glede na obliko državne oblasti: polpredsedniški sistem (od leta 2000 parlamentarni)
- glede na razvitost lokalnih avtonomij: decentralizirani sistem

4.2.1 Ustava

Prva ustava Republike Hrvaške je bila sprejeta 22. decembra 1990.

Iz preambule izhaja, da je Republika Hrvaška organizirana in se mora razvijati kot neodvisna in demokratična država, ki zagotavlja enakost državljanov, njihovo svobodo in pravice glede na njihov ekonomski in kulturni razvoj ter socialno skrb (Ustava Republike Hrvaške 1990).

V drugem poglavju sledijo Splošne določbe (prav tam): državna načela (1. člen), suverenost (2. člen), državne vrednote (3. člen), delitev državne moči na tri veje (4. člen), vladavina zakona (5. člen), politične stranke (6. člen), oborožene sile (7. člen), meje (8. člen), državljanstvo (9. člen), tuji državljani (10. člen), državni simboli (11. člen), državni jezik (12. člen) in glavno mesto: Zagreb (13. člen).

V tretjem poglavju so z ustavo zaščitene človekove pravice in temeljne svoboščine. Poglavje je razdeljeno na tri dele (prav tam):

- splošne določbe (14.–20. člen),
- osebne in politične svoboščine in pravice (21.–47. člen),

- ekonomske, socialne in kulturne pravice (48.–69. člen).

V četrtem poglavju je razdelana Organizacija Governmenta (prav tam):

- hrvaški parlament (70.–93. člen),
- predsednik Republike Hrvaške (94.–106. člen),
- vlada Republike Hrvaške (107.–114. člen),
- sodna oblast (115.–121. člen).

Sledi peto poglavje s šestimi členi, ki govori o Ustavnem sodišču Republike Hrvaške, in šesto poglavje ustave s štirimi členi o Organizaciji lokalne samouprave in administracije (prav tam).

Sedmo poglavje Mednarodni odnosi je razdeljeno na (prav tam):

- mednarodne sporazume (132.–134. člen) in
- pridružitve in odcepitve (135. člen).

Sledita še osmo poglavje, Sprememba ustave (136.–139. člen) in deveto poglavje, Prehodne in končne določbe (140.–142. člen). (prav tam)

Predlog za spremembo ustave lahko vloži najmanj ena petina članov parlamenta, predsednik države in vlada. Spreminja se po postopku, v katerem je potrebna večina vseh poslancev najprej za določitev za spremembo ustave, nato pa dvetretjinska večina vseh poslancev za njeno spremembo. Spremembo ustave razglasi parlament (8. poglavje ustave).

4.2.2 Strankarski sistem

Posebnost hrvaškega strankarskega sistema je predvsem v tem, da se je od leta 1990 dalje razvijal znotraj demokratičnega sistema, ki je kazal precejšnjo stopnjo negotovosti. Demokracija se po mnenju Čularja (2000: 213) ni utrdila iz treh razlogov:

- prehod k demokraciji ni sprožil soglasja med glavnimi političnimi akterji,
- večina opozicijskih strank ni podpirala niti volilnega sistema iz leta 1990 niti volilnih sistemov po letu 1990 in
- kritika polpredsedniškega sistema (ki ga je v letu 1990 v okviru nove ustave izglasovala vladajoča HDZ) s strani velike večine opozicijskih strank, strokovnjakov in tudi javnosti.

Čular (prav tam) nadalje pravi, da je HDZ že od osamosvojitve igrala dvoumno vlogo glede sprejemanja demokratičnih norm in pravil na različnih področjih: v samosvojem,

znotrajstrankarskem pojmovanju nacionalnih interesov, v nepripravljenosti zaščititi človekove pravice, v ustavno problematični prevladi predsedniških dvorov nad parlamentom, v ravnanju z opozicijskimi strankami kot nujnim zlom, v arogantnem odnosu do ustavnega sodišča, v zanemarjanju zahtev javnosti in tako dalje. Iz tega Čular izhaja, da je bilo demokratično življenje na Hrvaškem negotovo in prežeto z nezaupanjem med političnimi akterji.

Najmočnejša stranka v prvem desetletju Hrvaške je bila HDZ, ki je bila ustanovljena junija 1989. Njen predsednik je bil do svoje smrti novembra 1999 Franjo Tuđman. Leta 1994 je stranko zaradi hrvaške politike v Bosni in Hercegovini zapustilo nekaj poslancev, ki so ustanovili HND (Hrvatski nezavisni demokrati – Hrvaški neodvisni demokrati) (prav tam: 234).

Prva politična stranka, ki je nastala znotraj tako imenovane »demokratične alternative« je HSLS, ustanovljena maja 1989. Leta 1990 je bila vodilna sila koalicije KNS (Koalicija narodnog sporazuma – Koalicija narodnega sporazuma), po razpadu koalicije pa je postala njena najuspešnejša naslednica. Predsednik stranke je bil od leta 1990 do 1996 Dražen Budiša, nato Vlado Gotovac. Slednji se je z delom stranke leta 1997 odcepil, predsednik je ponovno postal Budiša (prav tam).

HNS (Hrvatska narodna stranka – Hrvaška narodna stranka) so oktobra 1989 ustanovile ugledne politične osebnosti, ki so vodile tudi hrvaško nacionalno gibanje (MASPOK op. a.) leta 1971 in so bile nestrankarske vodje koalicije KNS na prvih demokratičnih volitvah. Prva predsednica stranke je postala Slavka Dabčević-Kučar, nasledil jo je Radimir Čačić (prav tam).

Edina tradicionalna stranka na Hrvaškem, ki deluje brez organizacijskih prekinitev vse od ustanovitve leta 1904, je HSS (Hrvatska seljačka stranka – Hrvaška kmečka stranka). Po letu 1941 je delovala v tujini, od decembra 1989 pa je začela ponovno delovati na Hrvaškem. Prvi predsednik stranke je bil Drago Stipac, po njegovi smrti leta 1994 pa je vodenje prevzel Zlatko Tomčić (prav tam: 235).

Februarja 1990 je bila ustanovljena HSP kot naslednica stranke iz leta 1861. Leta 1993 se je del HSP–1861 od stranke odcepil, vendar ni imel večjega uspeha. Predsednike stranke je Ante Đapić (prav tam: 234–235).

IDS (Istarski demokratski sabor – Istrski demokratični zbor) je bil ustanovljen februarja 1990. Je regionalna stranka, ki deluje na ozemlju Istre. Predsednik stranke je Ivan

Jakovčić. Od stranke se je leta 1996 odcepil IDF (Istrski demokratski forum) (prav tam: 235).

SDP (Socialdemokratska partija Hrvatske – Socialdemokratska stranka Hrvaške) je nastala kot naslednica ZKH novembra 1990. Njen predsednik je bil do leta 2007 Ivica Račan (prav tam).

Kot naslednica SSH (Hrvaške socialistične stranke) je oktobra 1994 nastala ASH (Akcija socialdemokratske Hrvatske – Socialdemokratska stranka akcije). Stranka je formalna naslednica Socialistične zveze delovnega ljudstva (prav tam: 234).

4.2.3 Volilni sistem

Vsem polnoletnim (18 let) državljanom Republike Hrvaške je zagotovljena splošna in enaka volilna pravica na neposrednih in tajnih volitvah. Za volitve v parlament in za predsednika države Hrvaška zagotavlja volilno pravico tudi vsem državljanom, ki so v času volitev v tujini (Ustava Republike Hrvaške 1990, 45. člen).

4.2.3.1 Volitve predsednika države

Na prvih predsedniških volitvah je bil predsednik republike izbran skladno s starim (socialističnim) volilnim zakonom. Volitve so potekale posredno, v parlamentu. Za predsednika države je bil izvoljen dr. Franjo Tuđman, HDZ (Kasapović 1993: 77).

Na drugih, a prvih neposrednih, predsedniških volitvah je sodelovalo 8 kandidatov, ki so bili vsi, razen enega, predsedniki hrvaških političnih strank. Zakon je določil dvokrožni večinski volilni sistem (prav tam: 100).

4.2.3.2 Parlamentarne volitve

Na Hrvaškem je prevladalo mnenje, da je večinski volilni sistem nujni osnovni pogoj za strukturiranje demokratičnega političnega sistema, saj so se bali, da bi s sprejemom proporcionalnega volilnega sistema prišlo do poplave malih strank, ki bi onemogočale delo parlamenta in posledično vlade. Takrat je bilo na Hrvaškem registriranih več kot 40 strank. Tvorci večinskega volilnega sistema so želeli doseči koncentracijo političnih

strank, tvorbo enostrankarske večine v saboru in snovati stabilno enostrankarsko vlado. Vodilo sta jim bila naslednja argumenta (Kasapović 1993: 34–35):

- izbrani zastopniki bodo uživali veliko podporo volivcev, kar jača legitimnost vladi in red v državi, in
- pravilo odločanja z absolutno večino slabi ekstremne stranke.

ZKH se je zavzemala za večinski volilni sistem, saj je imela dobro izdelano organizacijsko strukturo, dobro socialno in politično vez z volilnim telesom, potrebna finančna sredstev in zanesljivo članstvo. Računala je, da je pri takem sistemu pomembnejša osebnost kandidata kot pa strankarska lista (prav tam: 35).

HDZ je po začetni neodločnosti sprejela večinski volilni sistem. Prednjačila je v izgradnji tesnih povezav z volilnim telesom tako v domovini kot v tujini (prav tam).

Hrvaški volilni sistem je bil tako dvokrožni večinski volilni sistem, ki se je zgledoval po francoskem iz leta 1986. Značilnost hrvaškega modela so bili volilni okraji s približno enakim številom prebivalcev, dva volilna kroga, en volivec–en glas in 7-odstotni prag za uvrstitev v drugi krog (prav tam).

Problem za izvedbo volitev je predstavljala delitev države na volilne okraje, saj je prihajalo do velikih razlik med številom prebivalcev nekega okraja in številom volilnih upravičencev. Za primer: najmočnejša volilna enota Susedgrad/Zagreb je imela 80.220, najmanjša volilna enota Gospić pa 21.802 volilnih upravičencev (prav tam: 36).

Večinski volilni sistem je bil vezan na izvolitev osebnosti, vendar je po zakonu morala biti politična pripadnost kandidata označena na volilnem listu. Zaradi tega je bilo mogoče na volitvah sodelovati tudi neodvisnim in strankarsko neopredeljenim kandidatom (prav tam: 38).

Dvokrožni večinski volilni sistem se je takrat zdel kot najbolj enostavna in najbolj transparentna rešitev pri oblikovanju nove politične kulture (prav tam: 40).

Na prvih volitvah je razdeljevanje mandatov potekalo na naslednji način: v prvem volilnem krogu je bila za zmago potrebna absolutna večina glasov volilnih upravičencev, ki so prišli na volitve. Vendar je zakon določal, da ta absolutna večina ne sme biti manjša od tretjine števila volivcev, vpisanih v volilni imenik. V morebitnem drugem krogu je bila za zmago potrebna relativna večina glasov. Pravico do sodelovanja v drugem krogu so imeli kandidati, ki so v prvem krogu preseгли 7-odstotni prag (prav tam).

Kljub vsemu lahko govorimo, da je za prve hrvaške volitve značilno, da je stranki z absolutno večino v vseh treh parlamentarnih domovih omogočilo, da vse politične odločitve sprejema samostojno. Parlamentarna opozicija je bila brez pomembnega vpliva za politično odločanje. Prav tako je nastopila nadrejenost vlade parlamentu oziroma pomanjkanje ravnotežja med izvršilno in zakonodajno vejo (prav tam: 56–57).

Razprava o novih volitvah za leto 1992 se je zaradi opravičenih razlogov začela že takoj po prvih parlamentarnih volitvah. Model za njih je predstavljal kombinacijo večinskega in proporcionalnega volilnega sistema. Za predstavniški del parlamenta je veljalo dvojno pravilo odločanja (pravilo večine in pravilo sorazmernosti) ter dvojno načelo predstavništva (pravično predstavljanje volilnega telesa in tvorba absolutne parlamentarne večine). Za proporcionalne volitve je vsa država postala ena volilna enota in postavljen je bil 3-odstotni volilni prag. Za večinski del volitev pa je bila država razdeljena na šest volilnih okrajev, ki so se formirale glede na število prebivalcev in ne na število volilnih upravičencev (Kasapović 1993: 79–80).

Praktično so volitve potekale na sledeči način. Vsak volivec je razpolagal z dvema volilnima glasovoma za eno predstavniško telo. En glas je šel po večinskem enokrožnem volilnem sistemu kandidatu v njegovi volilni enoti, drugi pa po proporcionalnem volilnem sistemu politični stranki na zaprti vsedržavni volilni listi, s tem da so uporabili D'Hondtov sistem pretvarjanja glasov v mandate (prav tam: 88, 92).

Rezultati volitev so pokazali, da je prišlo do precejšnjega razhajanja glasov iste stranke, ko so glasovali za kandidata ali stranko (prav tam: 89).

Volitve za dom regij so potekale pet mesecev kasneje, januarja 1993. Deset dni pred temi volitvami je vladajoča HDZ spremenila zakon iz enokrožnega večinskega s po tremi volilnimi okraji v vsaki regiji v proporcionalni volilni sistem, kjer je vsaka regija predstavljala posebno volilno enoto in v kateri so volili tri mandate političnih strank ali zvez. Glasovi so bili preračunani v mandate po D'Hondtovem sistemu (prav tam: 96–97).

Takšen sistem je povzročil dva učinka: zmanjšano število strank in sklenjenih je bilo več političnih koalicij (prav tam: 97).

4.2.3.3 Lokalne volitve

Župane so volila regionalna predstavniška telesa, izvolitev pa je potrjeval tudi predsednik republike (Grad 1999: 400). Danes člane predstavniških teles lokalne in regionalne samouprave volijo na neposrednih volitvah vsake štiri leta.

4.2.4 Predsednik države

V razpravi glede same institucije predsednika Republike Hrvaške si stranke niso bile enotne. HDZ je zagovarjala polpredsedniški sistem z velikimi predsedniškimi pooblastili, medtem ko je opozicija zagovarjala čisti parlamentarni sistem, v katerem ima predsednik predvsem reprezentativno funkcijo (Kasapović 1993: 77). Nova hrvaška ustava je opredelila mešani parlamentarno-predsedniški sistem, ki je omogočal močno vlogo predsednika republike kot nosilca izvršne veje oblasti. Izvršna oblast je sicer imela dva nosilca, predsednika republike in vlado, vendar je imel v tem dualizmu oblasti predsednik absolutno prevlado (Lajh 2003: 109).

Po ustavi iz leta 1990 je bil predsednik republike vrhovni poglavar. Njegova temeljna funkcija je bila zastopanje države doma in v tujini. Bil je vrhovni poveljnik oboroženih sil ter skrbel za spoštovanje ustave, obstoj in enotnost države in redno delovanje državne oblasti (Ribičič 2000: 85). Odločal je tudi o uvedbi vojnega stanja in izrednih razmer. Poleg tega je predsednik republike, sicer izvoljen za mandatno dobo pet let, opravljal tudi druge klasične reprezentativne in protokolarne funkcije (Lajh 2003: 109). Moč predsednika države se je pokazala predvsem v pristojnostih in pooblastilih, kot so imenovanje in razreševanje predsednika vlade, imenovanje (na predlog predsednika vlade) in razreševanje podpredsednikov in članov vlad, sklicevanje in predsedovanje sejam vlade, možnost razpustitve (na predlog predsednika vlade) predstavniškega doma parlamenta ter razpis predčasnih volitev ter soglasje na izvolitev župana glavnega mesta Zagreb. Ta široka pooblastila močno presegajo pristojnosti predsednikov v parlamentarnem sistemu (prav tam).

Na prvih neposrednih volitvah je na Hrvaškem že v prvem krogu s 56,7 odstotka glasov zmagal dr. Franjo Tuđman (Kasapović 1993: 100).

Tudi na naslednjih volitvah leta 1997 je z 61,41 odstotka dobljenih glasov premočno zmagal dr. Franjo Tuđman (Goldstein 2003: 458).

Novega predsednika je Hrvaška dobila na volitvah leta 2000, ko je v drugem krogu Stijepan Mesić iz HNS s 56, 01 odstotka premagal Dražena Budišo iz HSLS (prav tam: 459).

4.2.5 Predstavniško telo

Novi pluralistični parlament je bil formiran po ustavi iz leta 1974. Tridomna struktura parlamenta je izžarevala bivši ideološki načrt političnega in družbenega sistema, ki se je lahko spremenila le z legalno spremembo ustave decembra 1990 (Kasapović 1993: 73). Na podlagi načela delitve oblasti po ustavni ureditvi je nosilec zakonodajne veje oblasti hrvaški parlament – sabor. Zakon je predpisal dvodomno strukturo s predstavniškim domom, ki je predstavljal vse državljane in domom regij, ki je predstavljal 20 regij in mesto Zagreb (Lajh 2001: 62). Od leta 2001 ima hrvaški parlament enodomno strukturo.

Zaradi širokih pristojnosti predsednika republike je bila zakonodajna veja oblasti v šibkejšem položaju, predvsem v primerjavi s slovenskim parlamentom (prav tam).

4.2.5.1 Predstavniški dom

Predstavniški dom je bil vzpostavljen kot glavno politično predstavniško telo – nosilec zakonodajne oblasti (Kasapović 1993: 73).

Predstavniški dom je imel najmanj 100 in največ 160 predstavnikov, ki so bili izvoljeni na neposrednih volitvah za mandatno dobi štirih let. Opravljal je predvsem zakonodajno funkcijo ter funkcijo nadzora nad delom vlade, ni imel pa vpliva na njeno oblikovanje (Lajh 2001: 62).

Na prvih volitvah je skupaj sodelovalo 382 kandidatov. Opozicija je zmagala v 27-ih volilnih okrajih, takratna vladajoča SDP (bivša ZKH) pa v dveh. V drugem krogu je nastopilo še 140 kandidatov. Opozicija je osvojila 33 poslanskih sedežev, SDP pa 18. Na volitvah je opozicija v celoti osvojila 60 poslanskih sedežev, kar predstavlja 75 odstotkov mandatov, medtem ko jih je vladajoča stranka dosegla le 25 odstotkov (Kasapović 1993:40).

HDZ je osvojila 60 odstoikov, SDP 28,4 odstoika, KNS 5,9 odstoika, SDS (Srpska demokratska stranka – Srpska demokratska stranka) 1,4 odstoika, Neodvisni 3,7 odstoika in drugi 0,6 odstoika mandatov (prav tam: 47).

Kot je značilno za večinske volilne sisteme, je oblast prevzela stranka, ki je dobila največ podpore, torej HDZ.

Tudi na volitvah maja leta 1992 je večino dobila HDZ, ki je zasedla 51,7 odstoika, HSLS 20 odstoikov, HSP 8,3 odstoika, HNS 6,7 odstoika, SDP 5 odstoikov, HSS 5 odstoikov in drugi 3,3 odstoika mandatov (Kasapović 1993: 96).

HDZ je s 75 mandati zmagala tudi na volitvah leta 1995 (Goldstein 2003: 459).

4.2.5.2 Dom regij

Dom regij je bil postavljen kot politično manj pomembno telo, ki je predstavljalo lokalne in regionalne interese. Ta je imel pravico zakonskega veta na zakonske odločitve, ustava mu je dovoljevala vrnitev zakonov v ponovno odločanje v predstavniški dom (Kasapović 1993: 73).

V času volitev leta 1992 so formirali naslednje regije (Republika Hrvatska: Ministarstvo vanjskih poslova i europskih integracija 2008):

- Zagrebška regija,
- Krapinsko-zagorska regija,
- Sisaško-moslavaška regija,
- Karlovska regija,
- Varaždinska regija,
- Koprivniško-križevska regija,
- Bjelovarsko-bilogorska regija,
- Primorsko-goranska regija,
- Liško-senjska regija,
- Virovitiško-podravska regija,
- Požeško-slavonska regija,
- Brodsko-posavska regija,
- Zadarska regija,
- Osješko-baranjska regija,
- Šibensko-kninska regija,

- Vukovarsko-sremska regija,
- Splitsko-dalmatinska regija,
- Istrska regija,
- Dubrovniško-neretvanska regija,
- Međimurska regija in
- Zagreb.

Iz vsake regije so v dom regij izvolili tri predstavnike. Po ustavi je imel predsednik republike pravico, da je v dom regij imenoval še pet predstavnikov iz kroga zaslužnih in uglednih državljanov Hrvaške. Predsedniku republike je tako načelo omogočalo, da je neposredno vplival na dom regij in s tem na volitve. Dom regij je imel 69 članov, od tega 63 izbranih in pet imenovanih (Kasapović 1993: 96). Leta 2001 so dom regij ukinili, hrvaški parlament je postal enodomen.

4.2.6 Vlada

Hrvaška vlada je bila zaradi širokih pooblastil in pristojnosti predsednika republike znotraj dualizma izvršilne veje oblasti v izrazito šibkem in podrejenem položaju ter z močno zoženimi pristojnostmi, saj je bila večina njenega delovanja pod neposrednim nadzorstvom predsednika republike in parlamenta (Lajh 2001: 62).

Vlado so sestavljali predsednik vlade, podpredsedniki, ministri in drugi člani (Ustava Republike Hrvaške 1990, 108. člen).

Njene glavne pristojnosti so bile podajanje uredb v skladu z ustavo in zakonom, predlaganje državnega proračuna in uveljavitev zakonov ter drugih predpisov, ki jih je uzakonil parlament (110. člen).

Vlada je bila odgovorna predsedniku republike in predstavniškemu domu. Predsednik vlade, podpredsedniki in člani vlade so bili odgovorni za odločitve vlade in osebno odgovorni za svoja posamezna področja (111. člen).

Predsednik vlade je moral v petnajstih dneh od imenovanja za mandatarja predstaviti vlado in zaprositi predstavniški dom za glasovanje o zaupnici vlade. Za izvolitev vlade je bila potrebna večina glasov vseh članov (112. člen).

Seznam predsednikov vlade Republike Hrvaške (Government of the Republic of Croatia 2007):

- 30. maj 1990 – 24. avgust 1990: Stjepan Mesić

- 24. avgust 1990 – 17. julij 1991: Josip Manolić
- 17. julij 1991 – 12. avgust 1992: Franjo Gregurić
- 12. avgust 1992 – 3. april 1993: Hrvoje Šarinić
- 3. april 1993 – 7. november 1995: Nikica Valentić
- 7. november 1995 – 27. januar 2000: Zlatko Mateša

4.2.7 Pravosodni sistem

Iz hrvaške ustave iz leta 1990 izhaja, da je sodstvo avtonomno in neodvisno (Ustava Republike Hrvaške 1990, 115. člen). Najvišje sodišče je vrhovno sodišče, ki zagotavlja enotno izvajanje zakonov (116. člen).

Hrvaška ima še kazenska, okrajna, okrožna in trgovinska sodišča, višja kazenska in višja trgovinska sodišča ter upravna sodišča (Croatian homepage since 1994).

Ustavno sodišče je sestavljeno iz 11 sodnikov. V devetdesetih letih, ko je bil hrvaški parlament dvodomen, je sodnike izbiral predstavniški dom na predlog doma regij. Imajo 8-letni mandat, izbirajo pa jih med pomembnimi pravniki, predvsem sodniki, državnimi odvetniki in univerzitetnimi profesorji. Ustavno sodišče izbere predsednika sodišča s štiriletnim mandatom. Sodniki ustavnega sodišča, ki imajo imuniteto, ne morejo opravljati nobene druge javno, niti profesionalno funkcije. Pred iztekom mandata so lahko razrešeni dolžnosti le na lastno zahtevo ali če postanejo trajno nesposobni opravljati svojo dolžnost, kar pa mora ugotoviti ustavno sodišče (Ustavni sud Republike Hrvatske 2006).

Ustava iz leta 1990 predpisuje, da pogoje za izbiro ustavnega sodnika in prenehanje njihove dolžnosti, pogoje in roke za začetek ocene ustavnosti in zakonitosti, postopek in pravno delovanje odločitve ustavnega sodišča, zaščito ustavnih svoboščin in temeljnih človekovih pravic ter druga pomembna vprašanja za izvrševanje dolžnosti ustavnega sodišča urejajo z ustavnim zakonom. Ta zakon sprejmejo po postopku za spremembo ustave (prav tam).

Na temelju ustave iz leta 1990 je hrvaški sabor marca 1991 sprejel prvi ustavni zakon o ustavnem sodišču Republike Hrvaške, s katerim so bile podrobno razdelane pristojnosti ustavnega sodišča dodeljene z ustavo. Prva sprememba ustave je bila konec leta 1997, ko so sprejeli ustavni zakon o spremembah in dopolnitvah ustave Republike Hrvaške, druga in tretja sprememba sta sledili leta 2000 oziroma 2001 (prav tam).

4.2.8 Lokalna samouprava in regionalna politika

Hrvaška ustava zagotavlja svojim državljanom pravico do lokalne samouprave, ki zajema odločanje o potrebah in interesih lokalnega pomena, kot so urejanje prostora in urbanistično načrtovanje, urejanje naselij, komunalne dejavnosti, otroško in socialno varstvo, kultura, telesna kultura, šport, tehnična kultura in varstvo okolja (Grad 1999: 399–400).

Temeljni lokalni skupnosti sta občina in mesto, medtem ko so regije najprej enote državne uprave in šele nato tudi širše lokalne skupnosti. Na čelu občine in mesta je svet. Nosilec izvršne funkcije v regiji je župan, v občini občinski »načelnik« in v mestu »gradonačelnik« (prav tam: 400).

Glavne funkcije predstavniških teles so (Local Government and Public Service Reform Initiative 2005):

- imenujejo in razrešujejo župana, občinskega »načelnika in »gradonačelnika« ter njihove namestnike, kakor tudi člane oblasti,
- nastavljajo in volijo člane delujočih teles sveta oz. skupščine,
- urejajo organizacijo in področja upravnih organov v lokalni/regionalni samoupravi,
- ustanavljajo javne institucije in ostale pravne subjekte za izvedbo ekonomskih, socialnih, družbeno koristnih in ostalih aktivnosti v interesu lokalne/regionalne samouprave in
- sprejemajo proračun in letno bilanco stanja.

Hrvaška je razdeljena na 21 regij, med katerimi je tudi glavno mesto Zagreb. Zakon daje status mesta 20 naseljem, ki so sedeži regij in še 49 drugim naseljem (Grad 1999: 400).

V devetdesetih letih, ko je imela Hrvaška dvodomno strukturo, so regije imele poseben zbor v domu regij.

Politični sistem Republike Hrvaške je bil v prvem desetletju njene samostojnosti zaznamovan z organizacijo državne oblasti v obliki polpredsedniškega sistema in s tem s pretirano koncentracijo oblasti, pristojnosti in pooblastil v rokah predsednika države. Parlamentarne in predsedniške volitve, ki so bile izvedene januarja 2000, so prekinile dolgoletno vladavino HDZ, z ustavnimi spremembami, sprejetimi 9. novembra 2000, pa

je Hrvaška sprejela parlamentarni sistem, ki je prinesel predvsem delitev pristojnosti, ki so bile doslej v rokah predsednika republike, med slednjim in vlado. Na Hrvaškem predsednik republike še naprej ostaja vrhovni poveljnik obrambnih sil, pri oblikovanju in vodenju zunanje politike ter pri nadzoru nad delom varnostnih in obveščevalnih služb pa sodeluje z vlado. S temi spremembami so močno omejili vpliv in vlogo predsednika republike (Lajh 2001: 62–63).

4.3 Primerjava političnih sistemov Republike Slovenije in Hrvaške

Notranjepolitične razmere v Sloveniji in na Hrvaškem v letih 1990–1992 so imele prevladujoči vpliv na kreiranje družbene ureditve v smislu sprejetja proporcionalnega oziroma večinskega volilnega sistema in glede na status in pooblastila predsednika države. Slovenija je videla zadostno stabilnost demokracije v proporcionalnem volilnem sistemu in v šibkem predsedniku države s predvsem reprezentativno vlogo (njegovi temeljni funkciji sta predstavljanje države in poveljevanje oboroženim silam) kljub neposredni izvolitvi. Medtem ko je Slovenija te odločitve sprejemala v relativnem miru, so jih na Hrvaškem sprejemali že pod pritiskom notranjih nemirov. Pod tem vplivom je sprejela večinski volilni sistem, ki je omogočil bolj stabilno vlado, ki je lažje sprejemala odločitve. Prav tako je bila Hrvaška prepričana, da potrebuje predsednika, ki jih bo povezoval v težkih časih, in tako dala velika pooblastila predsedniku države. Tuđman si jih je v praksi še povečeval z vmešavanjem na praktično vsa področja javnega delovanja in je tudi v dualizmu z vlado, s katero si je delil izvršno oblast, nadvladal.

Izbira volilnega sistema za parlamentarne volitve je bistveno vplivala na sestavo parlamenta in vlade. Tako so bile v Sloveniji zaradi proporcionalnega sistema šibkejše vlade, zaradi vsakokratnega usklajevanja so zakone in druge odločitve sprejemali počasneje. Na drugi strani pa je večinski volilni sistem na Hrvaškem omogočal koncentracijo moči v rokah najmočnejše stranke. Slednje pomeni, da so odločitve sprejemali hitreje, a z manj demokratičnega nadzora. In medtem, ko je bila v Sloveniji vlada nosilka izvršilne veje oblasti, je bila vlada na Hrvaškem v šibkem in podrejenem položaju, večina njenega delovanja pa pod neposrednim nadzorom predsednika države in parlamenta.

Strankarski sistem je šel v obeh državah v smeri nastajanja več manjših strank. Hrvaški politični prostor je v prvem desetletju obvladovala desnosredinska stranka HDZ, ki je

dosegla hiter vpliv na politično, kulturno in gospodarsko življenje v državi. V Sloveniji je bila najmočnejša LDS, ki pa ni imela takega vpliva na javno življenje kot HDZ. Vodenje države si je delila tudi z drugimi koalicijskimi strankami (levo in desno usmerjenimi), kar je omogočalo politični nadzor in usklajevanje pri sprejemanju odločitev. Lahko trdimo, da se je na Slovenskem v prvem desetletju po osamosvojitvi razvila veliko bolj liberalna politična kultura kot na Hrvaškem.

Eden prvih korakov v obeh državah je bilo sprejetje ustave, na Hrvaškem decembra 1990, v Sloveniji leto kasneje. Obe ustavi vsebujeta preambulo, splošne določbe, človekove pravice in temeljne svoboščine, državno ureditev (ki se zaradi proporcionalnega sistema v Sloveniji in polpredsedniškega na Hrvaškem precej razlikuje), samoupravo, ustavno sodišče, postopek za spremembo ustave ter predhodne in končne določbe. V slovenski ustavi so posebej opredeljena gospodarska in socialna razmerja, javne finance ter ustavnost in zakonitost, v hrvaški pa mednarodni odnosi.

Obe državi sta tudi poskrbeli za svoje manjšine. Za razliko od Slovenije, ki uradno priznava italijansko in madžarsko narodnostno manjšino, ki imata v parlamentu svoja predstavnika, ter romsko skupnost, ima Hrvaška bolj pisano etnično sestavo. Narodnostne manjšine sestavljajo Srbi, Bošnjaki, Slovenci, Madžari, Italijani, Čehi, Albanci in drugi narodi. Manjšine imajo svoje predstavnike v parlamentu in lokalni upravi.

Pravosodni sistem je v obeh državah podoben, različna so poimenovanja nekaterih sodišč (na primer delovna in socialna v Sloveniji, kazenska in trgovinska na Hrvaškem). Obe državi sta zagotovili svojim državljanom pravico do lokalne samouprave, ki zajema odločanje o potrebah in interesih lokalnega pomena. Hrvaška je – za razliko od Slovenije – že razdeljena na regije.

5 VPRAŠANJE DEMOKRACIJE

Damjan Lajh v svoji študiji *Komparativni vidik ustavnih izbir in proces konsolidacije demokracije v postjugoslovanskem prostoru* (2001: 52–77) potrjuje hipotezo, da so postsocialistične države na območju nekdanje Jugoslavije, ki so z ustavnimi izbirami opredelile parlamentarni politični sistem, v časovni točki deset let po prvih demokratičnih volitvah dosegle višjo raven demokratičnega razvoja kot postsocialistične države, ki so izbrale druge oblike političnih sistemov.

Tako Lajh (prav tam: 58, 59) v diskurzu ustavnih izbir kot posledico sprememb političnih sistemov iz monističnih v demokratične Slovenijo uvrsti v prvo skupino, torej skupino, ki ima opredeljen parlamentarni sistem, v drugo skupino pa Hrvaško, ki je opredelila polpredsedniški sistem⁴.

Po Lajhovem mnenju (prav tam: 74, 75) je desetletno prehodno obdobje nekdanjim jugoslovanskim državam prineslo različne stopnje⁵ v demokratičnem napredku. Le Sloveniji pa je med njimi uspelo zgraditi dominantno politično kulturo, ki omogoča implementacijo normativno opredeljenih demokratičnih mehanizmov, kar preostalim republikam ni uspelo. Zato Slovenijo uvršča med liberalni tip, Hrvaško pa med elektoralni tip demokracije, pri kateri je opazen demokratični napredek s težnjami po izpopolnjevanju (elektoralne) demokracije in njenem približevanju liberalni demokraciji.

Lajh (prav tam: 75) svojo študijo zaključuje s sklepom, da so imele ustavne izbire pomembno vlogo pri kakovosti demokratičnega prehoda. Izbira parlamentarnega sistema je v večji meri institucionalizirala posvetovalno politiko, kar je imelo za posledico pozitiven trend v procesu demokratičnega prehoda ter demokratičnega razvoja. Po drugi strani pa je izbira polpredsedniškega sistema omogočila preveliko koncentracijo moči v rokah posameznikov, kar je upočasnilo proces demokratizacije ter zmanjšalo kakovost demokratičnega razvoja.

Sabrina P. Ramet (2006: 554–556) vidi uspeh slovenske neodvisnosti predvsem v naslednjih dveh dejavnikih: v prizadevanju ZKS za uveljavitev pluralističnega sistema,

---

⁴ V prvo skupino po avtorjevem mnenju spada še Makedonija, v drugo Srbija in Črna gora, v tretjo pa Bosna in Hercegovina, ki so ji bile z intervencijo daytonske ustave dejansko vsiljene ustavne izbire, ki so opredelile kantonalno obliko političnega sistema.

⁵ Pri ugotavljanju stopnje demokratičnega razvoja se je Lajh omejil na naslednje kazalce: periodičnost volitev, participacija državljanov na volitvah, stopnja koruptivnosti in mednarodna primerjalna študija Države v prehodu.

legitimacije oblasti in sodelovanju z opozicijo ter liberalni politični kulturi. Slednji dajeta velik pomen za odmik od avtoritarnosti tudi Seymour Martin Lipset in R. J. Dalton. Po njunem mnenju (Ramet 2006: 555) so lahko »vedenja in vrednote, značilne za avtoritativni okvir, problematične v demokratičnem okviru in lahko tvegajo odvrnitev družbe od liberalne smeri.« Liberalno-demokratske vrednote in pomen izobrazbe so pri nas poudarjali Slavoj Žižek, Slavko Gaber, Rudi Rizman, Rastko Močnik in drugi. Ravno nerazvita liberalna kultura na Hrvaškem je bila eden od razlogov za večjo avtoritarnost. Tuđmana, meni Rametova, bi lahko označili za tradicionalista, njegovo netoleranco do na primer homoseksualcev pa bolj kot odsev neke politične strategije za staromodne predsodke. Hrvaški liberalizem je bil za razliko od slovenskega bolj prežet z nacionalnimi vrednotami, uspeh demokracije pa je preprečevala tudi korupcija tako na političnem kot ekonomskem področju.

6 NACIONALNO VPRAŠANJE

Zaradi etnično mešane strukture prebivalstva je bilo na Hrvaškem veliko notranjih nacionalnih bojev. Dobro četrtino republike je naseljevalo srbsko prebivalstvo, ki je nasprotovali ideji o avtonomiji Hrvaške (Prunk 2000: 49).

Prizadevanje za odpravo komunističnega režima se je tako močno prepletalo tudi z nacionalnimi emancipacijskimi težnjami Hrvatov, ki so pri nekaterih protikomunističnih silah prehajale že v pravi hrvaški nacionalizem. Zaradi sankcij proti hrvaškemu narodnemu gibanju po letu 1971 je bilo hrvaško prebivalstvo izredno frustrirano. »Politični potencial nacionalizma je bil izredno močan« (Prunk 2000: 49).

Tuđmanova kampanja je odkrito temeljila na nacionalnem vprašanju. Manj pozornosti je namenjal ekonomskim vprašanjem, vendar je bil odločen, da denar, prislužen na Hrvaškem, ne bo več namenjen zaostalemu Kosovu ali vojski (Tanner 1997: 223).

Deklaracije, ki jih je na kongresu stranke sprejela HDZ, so kazale veliko obremenjenost z nacionalizmom. Osredotočene so bile na demografijo, državno himno. Odločili so, da bodo postavili spomenike vsem tistim, ki so žrtvovali svoja življenja za domovino v boju za svobodo in neodvisnost (prav tam).

Poleg najštevilčnejše srbske manjšine so na Hrvaškem tudi manjštevilične manjšine: bosanska, slovenska, madžarska, italijanska, češka, albanska in druge (SpringerLink 2008).

Manjšine imajo zagotovljeno varstvo osnovnih človekovih pravic, pravico za realizacijo kulturne neodvisnosti manjšine, pravico do podpiranja nacionalnih vrednot in soudeležbe v političnem življenju (pravica do identitete, kulture, jezika, izobrazbe v materinem jeziku, medijev, nacionalne knjižnice ...), državne in lokalne finančne podpore, pravico do predstavnika v parlamentu in lokalni upravi ter druge pravice (Central Europe Review 2002).

Slovenija se z nacionalizmom v takšnem okviru kot Hrvaška ni srečala. Nacionalno vprašanje je bilo rešeno že v okviru prejšnje Jugoslavije. V Sloveniji sta zakonsko priznani dve manjšini, italijanska na območju Obale in madžarska v Prekmurju. Obe manjšini uživata posebne pravice, kot so uporaba lastnega jezika kot uradnega na svojih območjih, dvojezični napisi, lastni časopisi, vrtci in šole, organizacije, uporaba simbolov ... Vsaka manjšina ima svojega predstavnika v državnem zboru.

Poleg italijanske in madžarske obstaja v Sloveniji tudi mala in razpršena nemška manjšina, ki pa ne uživa posebnih pravic. Predvsem v poosamosvojitvenem času so poskušali problematizirati vprašanje nemške manjšine in njenih pravic, a so pogovori obstali na mrtvi točki.

Poseben položaj in pravice v Sloveniji uživa tudi romska skupnost, ki živi predvsem na območju Dolenjske, Bele krajine in Prekmurja.

Tudi drugim etničnim skupinam, ki jih tvorijo iz delov prejšnje Jugoslavije priseljeni delavci, je v Sloveniji omogočeno, da se kulturno in jezikovno izražajo. Mentor Janko Prunk mi je na enem izmed najinih srečanj zaupal, da je na svojih predavanjih v zgodovinski komisiji Socialdemokratske stranke Nemčije (7. decembra 1992 v Bonnu) poudaril, da je bila Slovenija edina republika v Jugoslaviji in Vzhodni Evropi, kjer narodna zavednost ni, oziroma zelo omejeno, prehajala v nacionalizem. Prav tako je poudaril, da Republika Slovenija temelji na enakopravnosti državljanov in individualni svobodi ter je tudi dala državljanstvo vsem prebivalcem nekdanje Jugoslavije, ki so živeli in delali v Sloveniji in, ki so zanj zaprosili. Tudi Bebler (1990: 10) meni, da v Sloveniji – za razliko od Hrvaške – ni bilo videti nacionalistično šovinistične skrajnosti in nestrpnosti.

7 ODNOS DO LASTNINJENJA

Kot v drugih postsocialističnih državah je prišlo tudi v Sloveniji in na Hrvaškem do razdelitve družbene lastnine.

Nesporazumi glede zakona o lastninjenju so se v Sloveniji pokazali že spomladi leta 1991. Privatizacija naj bi po prvotnem Demosovem gospodarskem načrtu potekala skozi fazo podržavljanja in nato deloma z razdelitvijo lastniških kuponov vsem državljanom, deloma z realno odprodajo državnega premoženja zasebnikom. K takšni rešitvi so se nagibale SKD, SKZ in SDZS (Socialdemokratska zveza Slovenije), bolj liberalna SDZ pa je temu nasprotovala. Minister za gospodarstvo, dr. Mencinger, ni bil navdušen nad lastniško vlogo države, češ da je država slab gospodar, in je predlagal popravljen Markovičev zakon o postopni odplačilni privatizaciji, ki je dajal obstoječim vodstvenim strukturam v podjetjih možnost pridobitve na privilegiran način privatizacijske deleže (Prunk 2001: 349). Izhajal je iz keynesijanskega modela ter poudarjal socialno noto tržnega gospodarstva. Menil je, da je potrebno breme tranzicije in gospodarskega osamosvajanja prerazporediti na premožnejše sloje prebivalstva (Repe 2002: 149). Ker vlada ni podprla Mencingerjevega predloga, ampak je ponujala Pleskovič-Saxov predlog takojšnjega državnega nadzora gospodarstva, je minister odstopil (Prunk 2001: 349).

Zakon o privatizaciji je bil zaradi razglasitve državne samostojnosti za nekaj časa odložen in bil sprejet 11. novembra 1992 pod Drnovškovo vlado (prav tam).

Zanj so glasovale vse pomembnejše parlamentarne stranke. Določil je, da morajo podjetja 10 odstotkov družbenega kapitala prenesti na sklad pokojninskega in invalidskega zavarovanja, 10 odstotkov na odškodninski sklad, 20 odstotkov na sklad za razvoj, kjer naj bi se nadalje razdelil investicijskim družbam, 20 odstotkov kapitala je bilo namenjenega za interno razdelitev delnic zaposlenim, 40 odstotkov pa za notranji odkup, pri katerem so imeli zaposleni 50-odstotni popust. Državljanji so dobili imenske in neprenosljive lastninske certifikate, ki so jih lahko zamenjali za delnice v lastninjenih podjetjih ali jih vložili v družbe z upravljanjem s certifikati. Privatizacijo sta izvajali Agencija za privatizacijo in Sklad Republike Slovenije za razvoj (Prunk 2002a: 216–217).

Kljub ugotovitvam, da je potreben umik države iz gospodarstva, je privatizacija v Sloveniji do leta 2000 potekala počasi.

Hrvaška je v devetdesetih tudi sama doprinesla k svojemu zaostajanju za družbenim razvojem. Privatizacija je bila speljana tako, da je ozek krog ljudi blizu oblasti pridobil velike materialne koristi. Zaradi njihove nestrokovnosti pa so podjetja hitro propadala. Padeč standarda se ni toliko poznal v nizkih plačah kot v naraščajoči brezposelnosti. Pred vojno je bilo zaposlenih 1.500.000 ljudi, konec devetdesetih pa samo 950.000. Močno se je povečal obseg sive ekonomije. Slaba produktivnost, nelikvidnost in notranji dolgovi ter pomanjkanje investicij so močno hromili gospodarstvo. Večino bank je morala sanirati država (Goldstein 2003: 423).

Hrvati so po Tuđmanovi smrti podedovali šibek ekonomski in demokratični sistem. Tvorba neodvisnih medijev, družbena skupnost in večstrankarski sistem so bili dosledno uničeni s strani policije in delovanja tedanje oblasti. Gospodarska reforma je bila počasna in privatizacija se z velikimi kosi državne lastnine, prenesene v zasebne roke brez transparentnih ali natečajnih postopkov, ni obnesla, s čimer je omogočala HDZ in Tuđmanovi družini pridobiti nepošteno prednost (United States Institute of Peace Special Report: Croatia After Tudjman 1998).

8 RIMSKOKATOLIŠKA CERKEV

Kot je zapisal Lukšič (v Della Porta 2003: 262) je eno temeljnih vprašanj politične kulture razmerje med politiko in moralo. Kot arbiter morale se je v obeh državah uveljavila tudi RKC, ki je bila v socialističnem režimu zatirana in je tako v Sloveniji kot na Hrvaškem podprla osamosvojitve države.

„Čas političnega dozorevanja slovenskega naroda konec osemdesetih let bi lahko opredelili tudi kot čas, v katerem se je vodstvo Katoliške cerkve na Slovenskem zavedlo svoje javne vloge in je počasi začelo prevzemati svoje mesto tudi v odnosu do političnih vprašanj in vloge politike v najširšem pomenu te besede.“, je zapisal Bogdan Kolar (2001: 588), ki je poudaril (prav tam), da se Cerkev, kot so zapisali škofi v Sporočilu slovenskih škofij ob pojavu novih političnih gibanj, ni vključevala v nobeno politično stranko, pač pa je spremljala dogajanja in dajala pobude, zlasti glede cerkvenega socialnega nauka.

RKC v Sloveniji, ki se je močno angažirala za mednarodno priznanje Slovenije in s pomočjo vatikanske diplomacije pomagala odstraniti marsikatero izredno visoko oviro (Prunk 2001: 350), je spremembo v slovenskem političnem prostoru seveda pozdravila. Takratni ljubljanski nadškof dr. Alojzij Šuštar je bil znan po svoji izjemni uvidevnosti do političnega vodstva na Slovenskem in po spoštovanju načela ločenosti Cerkve in države (Kolar 2001: 589).

Pomemben dogodek, ki je zaznamoval leto 1996, je bil obisk papeža Janeza Pavla II., ki je veliko prispeval k promociji Slovenije v svetu (Prunk 2002a: 221).

Leta 1997 je bil imenovan nov metropolit in nadškof dr. Franc Rode, s katerim je Katoliška cerkev mnogo bolj aktivno in brezkompromisno nastopila v javnem življenju s svojimi zahtevami na področju šolstva in vzgoje, odklonilnim odnosom do ustavno zagotovljene pravice do svobodnega odločanja za rojstvo otrok in do vrnitve cerkvenega premoženja (prav tam: 223).

Na Hrvaškem se je po prvih demokratičnih volitvah povečal konzervativizem. Najavljena je bila duhovna obnova in povratek k tradicionalnim krščanskim vrednotam. Poskušalo se je ustvariti kult družine z veliko otroki, matere gospodinje, prepovedati splav. Cerkev je na splošno pozdravila zmago demokracije in svobodne volitve. Nižji kler je v glavnem podpiral HDZ. To je delno izhajajo iz tradicionalnega položaja Cerkve v hrvaški družbi, ki se je smatrala kot branik nacionalnih interesov. V širši

javnosti se je ukoreninilo mišljenje, da je hrvaštvo istovetno s katoličanstvom. Zaradi tega je Cerkev v ranih devetdesetih zelo blago obsojala anomalije v družbi, vendar je močno nasprotovala poizkusu hrvaške politike, da razdeli Bosno in Hercegovino. Papeža Janeza Pavla II., ki je leta 1994 obiskal Hrvaško, so ljudje navdušeno pozdravili. Med evharistijo je poudaril pomen ekumenizma in odpuščanja, kar mnogi niso z veseljem slišali. Papež je ponovno obiskal Hrvaško leta 1998, ko je zloglasnega nadškofa Alojzija Stepinca proglasil za blaženega (Goldstein 2003: 431).

Z naraščanjem družbene krize se je povečala kritičnost Cerkve do vlade. Nadškof Josip Bozanić je govoril o grehu strukture in s tem aludiriral na korupcijo, gospodarski kriminal in drugo. Vendar v svoji kritiki ni vztrajal (prav tam).

Lahko povzamemo, da je bila naklonjenost levih slovenskih vlad do slovenske Cerkve veliko manjša kot hrvaških do hrvaške Cerkve.

Slovenska Cerkev je v nekaterih svojih zahtevah sicer uspela. V naravi so ji bila vrnjena nekatera ozemlja, pridobila je vpliv v šolstvu z odprtjem katoliških gimnazij, ponovno je bila dovoljena karitativna dejavnost, dovoljeni so postali obiski duhovnikov v bolnišnicah, zaporih. Vse te spremembe so bile sprejete z veliko polemike znotraj vlade, parlamenta, medijev in širše družbene sfere. Zahteve po večjem vplivu v osnovnih šolah in uvajanja verskih vsebin v šolski kurikulum je del politike ter strokovne in laične javnosti sprejel z neodobravanjem, zato se je ugled Cerkve na Slovenskem zmanjšal.

Podobne in tudi večje ugodnosti so bile povrnjene Cerkvi na Hrvaškem. Odločitve so bile skoraj brez polemike sprejete, zato tudi ugled hrvaške Cerkve ni bil nikoli postavljen pod moralno vprašanje.

Po letu 1990 se je pri ljudeh sprostil občutek zadrževanja po javnem izražanju verske pripadnosti, na Hrvaškem bolj kot v Sloveniji. Zaradi teže osamosvajanja na Hrvaškem je povezanost Hrvatov s Cerkvijo veliko močnejša kot na Slovenskem.

9 SKLEP

V diplomskem delu me je zanimalo, kako se je oblikovala nova politična kultura v Sloveniji in na Hrvaškem po njuni osamosvojitvi do leta 2000 z vidika obdobja osamosvojitve, političnega sistema, vprašanja demokracije, nacionalnega vprašanja, odnosa do lastninjenja in vloge RKC. Ugotovila sem, da politične kulture obeh držav ne morem opredeliti enoznačno, pač pa lahko podam ugotovitve, kako sta se obe politični kulturi v obdobju od osamosvojitve do leta 2000 oblikovali.

Kar je podobno političnima kulturama obeh držav, je to, da sta prišli iz enakega sistema. Slovenija in Hrvaška sta živeli v okviru iste države Jugoslavije, kjer je vladal socialistični, enostrankarski in nedemokratični režim. Slabo gospodarsko stanje, globoka družbeno-politična kriza in nerešeni medrepubliški interesi v Jugoslaviji so konec 20. stoletja pripeljali do nevzdržnega stanja, ki so privedli državo do propada. Obdobje osamosvajanja je v obeh državah potekalo precej podobno. Konec osemdesetih let so se začela ustanavljati nova družbena gibanja, ki so poudarjala demokratične vrednote. Leta 1990 so bile v obeh državah izvedene volitve, ki so omogočile spremembo oblasti. Na Hrvaškem jo je prevzela HDZ, ki je močno premagala SDP, v Sloveniji pa je zmagala koalicija Demos. Njena zmaga pred levo usmerjenimi strankama ni bila tako prepričljiva, kar kaže na to, da so bili ljudje v Sloveniji bolj zadržani pred spremembami. Decembra 1990 v Sloveniji in aprila 1991 na Hrvaškem je bil izveden referendum, ki je pokazal, da si ljudje želijo samostojnost in neodvisnost. Junija 1991 sta se Slovenija in Hrvaška ločili od skupne države Jugoslavije. Z nastankom novih držav se je tudi njuna politična kultura začela razvijati različno. Lahko rečemo, da je bila Slovenija že v izhodišču v precej boljšem položaju kot Hrvaška. Osamosvojitvena vojna je trajala nekaj dni, na Hrvaškem štiri leta. Veliko težavo so na Hrvaškem predstavljale nacionalistične težnje. Hrvaška je imela tudi slabši gospodarski položaj od slovenskega. Medtem ko je Hrvaška doživljala notranje boje, je imela Slovenija že ustvarjene pogoje za napredek.

Sama vidim glavna razloga za to, da se je razvoj politične kulture v obeh državah razlikoval, v dveh dejavnikih: razviti liberalni politični kulturi v Sloveniji ter močni srbski manjšini in vojni na Hrvaškem.

Menim, da je ravno zaradi slednjega dejavnika Hrvaška sprejela nekatere različne odločitve kot Slovenija. Odločili so se za polpredsedniški sistem, ki je dal velika pooblastila predsedniku države. Prav tako je večinski volilni sistem omogočil, da je

---

imela HDZ oblast v svojih rokah in večino v parlamentu. Tako so lahko odločitve sprejemali hitreje, kar je bilo pomembno zaradi vojnega stanja do leta 1995, a so bile zato tudi manj demokratično nadzorovane. Ne trdim, da bi se Hrvati odločili za drugačen politični sistem, če ne bi imeli srbske manjšine (ki je nasprotovala osamosvojitvi) in vojnega stanja, prepričana pa sem, da je ta dejavnik pripomogel k takšni odločitvi. Nenazadnje so na Hrvaškem leta 2000 spremenili polpredsedniški sistem v parlamentarnega.

Na drugi strani se je Slovenija odločila za parlamentarni sistem s šibko vlogo predsednika države. Proporcionalne volitve so »silile« v sklepanje koalicijske vlade, prav tako v parlamentu nobena politična stranka ni imela večine. Tak sistem je sicer povzročil, da so se odločitve sprejemale počasneje, z veliko pogajanjem, hkrati pa je omogočil več demokratičnega nadzora.

Tako je tudi privatizacija v Sloveniji potekala počasneje, bolj premišljeno, na Hrvaškem pa veliko hitreje, kar je povzročilo, da je veliko ljudi blizu predsednika Tuđmana pridobilo velike materialne pridobitve.

Na višji demokratični razvoj v Sloveniji je po mojem mnenju bistveno vplivala tudi razvita liberalna politična kultura, ki so jo pri nas poudarjali Slavoj Žižek, Slavko Gaber, Rudi Rizman, Rastko Močnik in drugi. Tudi dejstvo, da je bila najmočnejša politična stranka v prvem desetletju od osamosvojitve LDS, predsednik države pa Milan Kučan, kaže na to, da so se v Sloveniji uveljavile bolj liberalne vrednote.

Medtem so na Hrvaškem bolj poudarjali tradicionalne krščanske vrednote, kar je za sabo prineslo enačenje hrvaštva s katolištvom. Cerkev na Hrvaškem je pomenila visoko moralno avtoriteto, imela je močan vpliv na širšem javnem področju in tudi v šolstvu. V Sloveniji je bila naklonjenost do Cerkve manjša. Veliko njenih zahtev ali samo mnenj je bilo v slovenski družbi sprejeto z neodobravanjem in parolami o ločenosti Cerkve od države.

Lahko sklenem, da se je politična kultura v Sloveniji oblikovala veliko bolj demokratično, na podlagi bolj liberalnih vrednot, medtem ko so se na Hrvaškem uveljavile bolj katoliške vrednote in država je obstala ujeta med tako imenovanim »tudžmanizmom« in poldemokracijo.

Začetek nove politične kulture Slovenije in Hrvaške je zaznamovan s težkim prehodom iz nedemokratičnega sistema, ki se je skozi desetletje poskušal preoblikovati v demokratičnega. Njuna politična kultura je bila skozi desetletje zaznamovana z novo

ustavo, demokratičnimi volitvami, večstrankarskim sistemom, a žal tudi s korupcijo, nepravičnim bogatenjem nekaterih, skrajnim nacionalizmom ...

---

10 SEZNAM LITERATURE

- Bebler, Anton (1990): Slovenska pomlad in volitve 1990. V Danica Fink-Hafner, Stane Kranjc in Berni Strmčnik (ur.): *Volitve '90: Prispevki za politološko analizo*, 7–11. Ljubljana: Slovensko politološko društvo.
- Bebler, Anton (2001): Desetletje graditve demokratičnega političnega sistema v samostojni Sloveniji. V Drago Zajc (ur.): *Slovenska država ob deseti obletnici*, 44–51. Ljubljana: Fakulteta za družbene vede.
- Bilandžić, Dušan, Bože Čović, Pero Jurković, Mladen Klemenčić, Slaven Letica, Radovan Pavić, Zdravko Tomac in Stanko Žuljić (1991): *Croatia between war and independence*. Zagreb: The University of Zagreb and OKC Zagreb.
- Central Europe Review (2002): *National Minorities in the Republic of Croatia*. Dostopno na <http://www.pecina.cz/files/www.ce-review.org/00/19/domini19.html#11> (13. september 2008).
- Croatiaan homepage since 1994 (2008): *Judical Power*. Dostopno na <http://www.hr/croatia/state/judicial> (13. avgust 2008).
- Čular, Goran (2000): Institucionalizacija strankarskega sistema v nekonsolidirani demokraciji: Primer Hrvaške. V Danica Fink-Hafner in Miro Haček (ur.): *Demokratični prehodi I.*, 211–237. Ljubljana: Fakulteta za družbene vede.
- Della Porta, Donatella (2003): *Temelji politične znanosti*. Ljubljana: Založba Sophia.
- Fink-Hafner, Danica (2001): *Politične stranke*. Ljubljana: Fakulteta za družbene vede.
- Fink-Hafner, Danica, Damjan Lajh in Alenka Krašovec (2005): *Politika na območju nekdanje Jugoslavije*. Ljubljana: Fakulteta za družbene vede.
- Goldstein, Ivo (2003): *Hrvatska povijest*. Zagreb: Novi Liber.
- Government of the Republic of Croatia (2007): *Previous Governments*. Dostopno na http://www.vlada.hr/en/naslovnica/o_vladi_rh/prethodne_vlade_rh (7. avgust 2008).
- Grad, Franc (1998): *Lokalna demokracija: organizacija in volitve*. Ljubljana: Uradni list Republike Slovenije.
- Grad, Franc (2004): *Volitve in volilni sistem*. Ljubljana: Uradni list Republike Slovenije.

-
- Grad, Franc, Igor Kaučič, Ciril Ribičič in Ivan Kristan (1999): *Državna ureditev Slovenije*. Ljubljana: Uradni list Republike Slovenije.
  - Grad, Franc in Igor Kaučič (1997): *Ustavno pravo Slovenije*. Ljubljana: Visoka policijsko-varnostna šola.
  - Grdešić, Ivan, Mirjana Kasapović, Ivan Šiber in Nenad Zakošek (1991): *Hrvatska u izborima '90*. Zagreb: ITP »naprijed«.
  - Južnič, Stane (1989): *Politična kultura*. Maribor: Založba Obzorja.
  - Kasapović, Mirjana (1993): *Izborni i stranački sustav Republike Hrvatske*. Zagreb: NIP „Alinea“.
  - Kolar, Bogdan (2001): Vodstvo katoliške Cerkve na Slovenskem in Demos. V Časopis za zgodovino in narodopisje. Demosov zbornik, 585-600. Maribor: Univerza v Mariboru in Zgodovinsko društvo v Mariboru.
  - Kolenc, Janez (1993): *Politična kultura Slovencev*. Ljubljana: Založba Karantanija.
  - Kregar, Josip (1996): The Sleeping Beast. Central European and Croatian Political Culture. V Fritz Plasser in Andreas Pribersky (ur.): *Political Culture in East Central Europe*, 115–124. Ipswich, Suffolk: Avebury.
  - Kristan, Ivan, Ciril Ribičič, Franc Grad in Igor Kaučič (1994): *Državna ureditev Slovenije*. Ljubljana: Uradni list Republike Slovenije.
  - Lajh, Damjan (2001): Komparativni vidik ustavnih izbir in proces konsolidacije demokracije v postjugoslovanskem prostoru. V Danica Fink-Hafner in Miro Haček (ur.): *Demokratski prehodi II.*, 52–77. Ljubljana: Fakulteta za družbene vede.
  - Lajh, Damjan (2003): Vloga in položaj šefa države v socialistični Jugoslaviji in v državah, nastalih na ozemlju nekdanje Jugoslavije. V Danica Fink-Hafner in Tomaž Boh (ur.): *Predsedniške volitve 2002*, 97–115. Ljubljana: Fakulteta za družbene vede.
  - Local Government and Public Service Reform Initiative (2005): *Local Government*. Dostopno na http://lgi.osi.hu/country_dasheet.php?id=42 (13. avgust 2008).
  - Lukšič, Igor (1992): Politična kultura – izvor pojma, njegova vsebina in aplikacija na Slovenijo. V Janez Stanič in Dušan Macura (ur.): *Demokracija in politična kultura*, 13–26. Ljubljana: Enajsta univerza.
  - Lukšič, Igor (1996): Political Culture in Slovenia. V Fritz Plasser in Andreas Pribersky (ur.): *Political Culture in East Central Europe*, 91–104. Ipswich, Suffolk: Avebury.

-
- Lukšič, Igor (2001): *Politični sistem Republike Slovenije*. Ljubljana: Znanstveno in publicistično središče.
  - Nekdanji predsedniki vlade Republike Slovenije (2008): *Seznam nekdanjih predsednikov*. Dostopno na <http://www.nekdanji-pv.gov.si/> (12. avgust 2008).
  - Prunk, Janko (1990): Nova slovenska politična strukturiranost. V Danica Fink-Hafner, Stane Kranjc in Berni Strmčnik (ur.): *Volitve '90: Prispevki za politološko analizo*, 47–51. Ljubljana: Slovensko politološko društvo.
  - Prunk, Janko (1992): *Slovenski narodni vzpon*. Ljubljana: Državna založba Slovenije.
  - Prunk, Janko (2000): Tranzicijske poti v Sloveniji in srednjeevropskih državah v letih 1989–1992/1993. V Danica Fink-Hafner in Miro Haček (ur.): *Demokratski prehodi I.*, 43–57. Ljubljana: Fakulteta za družbene vede.
  - Prunk, Janko (2001): Demos – instrument demokratičnega prehoda. V Časopis za zgodovino in narodopisje. Demosov zbornik, 585-600. Maribor: Univerza v Mariboru in Zgodovinsko društvo v Mariboru.
  - Prunk, Janko (2002a): *Kratka zgodovina Slovenije*. Ljubljana: Založba Grad.
  - Prunk, Janko (2002b): Primerjava političnega razvoja v Sloveniji in Hrvaški 1990–2000. V Danica Fink-Hafner in Tomaž Boh (ur.): *Parlamentarne volitve 2000*, 135–161. Ljubljana: Fakulteta za družbene vede.
  - Ramet P. Sabrina (2006): *The three Yugoslavias, State-Building and Legitimation 1918–2005*. Bloomington: Indiana University Press.
  - Repe, Božo (2002): *Jutri je nov dan: Slovenci in razpad Jugoslavije*. Ljubljana: Modrijan.
  - Republika Hrvatska: Ministarstvo vanjskih poslova i evropskih integracija (2008): *Županije*. Dostopno na <http://www.mvpei.hr/MVP.asp?pcpid=56> (31. julij 2008).
  - Ribičič, Ciril (2000): *Podoba parlamentarnega desetletja*. Ljubljana: Samozaložba.
  - SpringerLink (2008): *National minorities in the Republic of Croatia*. Dostopno na <http://www.springerlink.com/content/n561nr148p351206/> (13. september 2008).
  - Sruk, Vlado (1995): *Leksikon politike*. Maribor: Obzorja.
  - Tanner, Marcus (1997): *Croatia: a nation forged in war*. New Haven in London: Yale University Press.
  - Tomšič, Matevž (2002): *Politična stabilost v novih demokracijah*. Ljubljana: Znanstveno in publicistično središče.

-
- *United States Institute of Peace Special Report: Croatia After Tudjman*, sprejeto avgusta 1998. Dostopno na <http://www.usip.org/pubs/specialreports/early/croatia.html> (14. avgust 2008).
  - *Ustava Republike Hrvaške*, sprejeta 22. decembra 1990. Dostopno na http://www.servat.unibe.ch/icl/hr01000_.html (14. maj 2008).
  - *Ustava Republike Slovenije*, sprejeta 23. decembra 1991. Dostopno na <http://www.dz-rs.si/?id=150&docid=28&showdoc=1> (15. maj 2008).
  - Ustavni sud Republike Hrvatske (2006): *Povijest Hrvatskog Ustavnog sudovanja*. Dostopno na http://www.usud.hr/default.aspx?Show=c_o_sudu&m1=15&m2=0&Lang=hr#stvaranje (17. avgust 2008).
  - Wikipedia (2008): Memorandum of the Serbian Academy of Sciences and Arts. Dostopno na: http://en.wikipedia.org/wiki/SANU_Memorandum (14. september 2008).
  - Zajc, Drago (2002): Četrte demokratične volitve v Sloveniji in tretje volitve v Državni zbor Republike Slovenije leta 2000. V Danica Fink-Hafner in Tomaž Boh (ur.): *Parlamentarne volitve 2000*, 71–92. Ljubljana: Fakulteta za družbene vede.
  - *Zakon o volitvah v državni zbor (ZVDZ-UPB1, Ur. L. RS, št. 109/06)*, sprejet 29. septembra 2006. Dostopno na <http://www.dz-rs.si/index.php?id=101&sm=k&q=volitve&mandate=-1&unid=UPB|34BAE06413BC02E6C12571DB00455026&showdoc=1> (18. avgust 2008).
  - Žagar, Mitja (1996): Parlamenti v demokratičnem procesu: demokratizacija v Sloveniji in drugih Srednje in Vzhodno evropskih državah. V Marjan Brezovšek (ur.): *Slovenski parlament – izkušnje in perspektive*, 103–118. Ljubljana: Slovensko politološko društvo.